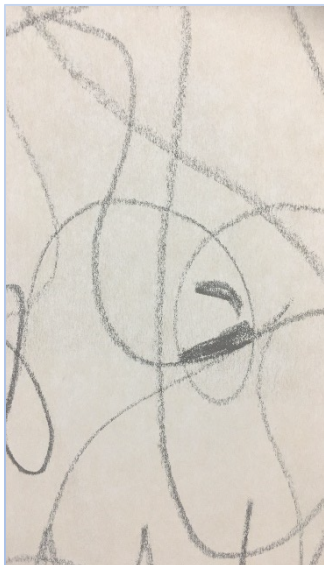

Rapport

DKS + Lærerutdanning = Sant

Pilot 2022/2023

Tone Cronblad Krosshus

Kerstin Bornholdt, Ola Hellenes, Elisabeth Hovde Johannesen, Charlotte Blanche Myrvold,
Bente Selliseth, Olav Tveitan

«Dersom vi som lærerar i framtida
jobbar i samarbeid med DKS,
vil vi kunne gi elevar eit mykje større utbytte
og gjere det til ein meir lærerik og verdifull
oppleving»

Lærerstudent

Kulturtanken
Den kulturelle
skolesekken
Norge

UN Universitetet
i Sørøst-Norge

Den kulturelle
skulesekken
Vestfold og Telemark

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innledning	4
Pilotens partnere – Et tverrsektorielt samarbeid	5
Kulturtanken.....	5
DKS Vestfold Telemark	6
Universitetet i Sørøst-Norge	6
Nett- og samlingsbasert lærerutdanning, campus Notodden	6
Forskningsgruppen for estetiske læreprosesser	7
Pilotens deltagere – Et tverrfaglig samarbeid.....	7
Pilotens milepæler	8
Visuell fremstilling av pilotens milepæler.....	8
Pilotens empiriske materiale.....	8
Kunstfeltet og utdanningsfeltet – Hvem har ansvar for kunstens innhold?	10
Hva skal lærerstudenter lære om DKS i lærerutdanningen?	10
Pilotens didaktiske prinsipper	12
Prinsipp 1: Kunstbasert undervisning	12
Prinsipp 2: Estetiske læreprosesser	12
Prinsipp 3: Tverrfaglighet.....	13
Pilotens milepæler – En utdypet beskrivelse.....	14
Seminaret <i>DKS + lærerutdanning = sant (!?)</i>	14
Oppstartsseminar	16
Gjennomføring av undervisningsforløp 1: <i>Virial</i>	17
Fakta om <i>Virial</i>	17
Kort om <i>Virial</i>	17
Rammer for undervisningen	17
Beskrivelse av undervisningen	18
Visuell fremstilling av undervisningsforløp 1: <i>Virial</i>	20
Gjennomføring av undervisningsforløp 2: <i>TRIO ORO</i>	21
Fakta om <i>TRIO ORO</i>	21
Kort om <i>TRIO ORO</i>	21
Rammer for undervisningen	21
Beskrivelse av undervisningen	22
Visuell fremstilling av undervisningsforløp 2: <i>TRIO ORO</i>	24
Midtveisevaluering	25
Gjennomføring av undervisningsforløp 3: <i>Star Wårs (med Å)</i>	27
Fakta om <i>Star Wårs (med Å)</i>	27
Kort om <i>Star Wårs (med Å)</i>	27
Rammer for undervisningen	27

Beskrivelse av undervisningen	28
Visuell fremstilling av undervisningsforløp 3: <i>Star Wars (med Å)</i>	29
Didaktisk refleksjonsseminar: <i>9 grader Nord</i>	30
Sluttseminar	32
Prosjektdeltagere om piloten	34
DKS Vestfold Telemark: Olav Tveitan	34
Kulturtanken: Charlotte Blanche Myrvold	34
USN – Institutt for kroppsøving, idrett og friluftsliv: Ola Hellenes.....	35
USN – Institutt for språk og litteratur: Elisabeth Hovde Johannesen	35
USN – Institutt for kultur, religion og samfunnsfag: Kerstin Bornholdt	36
USN – Programleder for GLU 5-10: Bente Selliseth	36
Prosjektdeltagernes perspektiver	37
Formidling av piloten	38
Oppsummering	39
Etterord	41
Litteraturliste	42

Forord

«Som fremtidig norsk- og samfunnsfaglærer er DKS noe jeg garantert kommer til å bruke i undervisningen. Å kunne ha et godt samarbeid med DKS er en fantastisk ressurs, ettersom viktige temaer ungdom interesserer seg i, blir tatt opp i DKS sin kunst. Via kultur kan vi undervise, skape debatt og utdanne elever på en engasjerende måte.»

Lærerstudent

«Jeg sitter blant studentene. Jeg tror den ene mannlige studenten synes det er teit å sitte så nær meg som ukjent kvinnelig faglærer. Han virker sjenert. Han ser mye ned. Noe er morsomt. Jeg er litt preget av å sitte der sammen med han. Jeg ler også mye, jeg synes det hele er veldig morsomt.»

Faglærer i samfunnsfag

«Jeg sitter nå og planlegger undervisningen til *TRIO ORO* [...] Det føles nesten vondt å velge ut hva jeg skal fokusere på. Jeg er redd for å redusere hele kunstopplevelsen, gjøre den platt, snevre inn elevenes og studentenes muligheter for å være i opplevelsen, bruke opplevelsen, kose seg i opplevelsen.»

Faglærer i drama og teater

Det første sitatet er fra et intervju med en lærerstudent som deltok i et undervisningsforløp der DKS-forestillingen *Virat* var utgangspunkt.¹ Det andre sitatet er fra en observasjonslogg, som faglærer i samfunnsfag skrev mens hun deltok på DKS-forestillingen *Star Wars (med Å)*. Det siste sitatet er fra en loggbok fra planleggingsfasen av et undervisningsforløp som hadde DKS-konserten *TRIO ORO* som utgangspunkt.

Piloten *DKS + lærerutdanning = sant*, har bestått av flere ulike DKS-produksjoner, undervisningsforløp, seminarer, møter og opplevelser. Piloten har resultert i et omfattende empirisk materiale, som belyser ulike perspektiver på hvordan Den kulturelle skolesekken (DKS) kan bli en del av undervisningen på lærerutdanningen. Vi håper at denne rapporten vil gi et innblikk i pilotens praktiske og skapende utforskninger av undervisning, og de ulike perspektivene som har blitt prøvd ut og vokst frem gjennom denne utforskningen.

Takk til lederne våre på Kulturtanken, DKS Vestfold Telemark og Universitetet i Sørøst-Norge, lærere og forskere på universitetet og i grunnskolen, kunstnere og byråkrater og lærerstudenter og elever som har turt å satse på, og vært villige til å være med på denne piloten.

¹ Lærerstudenten ble intervjuet av Marte Glanville for nyhetssaken *Med DKS på timeplanen* for Kulturtanken. Link til saken: <https://www.kulturtanken.no/aktuelt/2022/med-dks-pa-timeplanen/>

Innledning

Piloten *DKS + lærerutdanning = sant* har vært et samarbeid mellom Kulturtanken, DKS Vestfold Telemark og Universitetet i Sørøst-Norge (USN). Målet har vært å utvikle relevante tilnærminger for å innlemme Den kulturelle skolesekken (DKS) i undervisningen på nett- og samlingsbasert grunnskolelærerutdanning på campus Notodden, Universitetet i Sørøst-Norge. Pilotens langsiktige mål er at lærerutdanningen skal bli fast stoppested for DKS, og at praksisnære kunstmøter skal bli en del av lærerstudenters dannelses- og læreprosesser.

I *DKS + lærerutdanning = sant* har vi prøvd ut hvordan DKS kan ta plass i en lærerutdanning, organisatorisk og innholdsmessig. For det første har piloten handlet om å undersøke hvordan et DKS-besøk kan administreres på en nett- og samlingsbasert lærerutdanning. For det andre har piloten utforsket didaktiske tilnærminger til kunst og læring. En av pilotens rammefaktorer var at lærerstudentene skulle oppleve undervisningen relevant i sitt utdanningsløp ved at DKS-produksjoner på turné skulle kobles til læringsutbytter i studentenes fag, praksisplan og studieprogram.

DKS + lærerutdanning = sant ble planlagt i 2021/ 2022, gjennomført skoleåret 2022/2023, og ferdigstilles gjennom denne rapporten, høsten 2023.

Prosjektleder

Tone Cronblad Krosshus (Førstelektor i drama og teater, Institutt for estetiske fag, USN)

Prosjektets deltagere

Charlotte Blanche Myrvold (Kulturtanken), Olav Tveitan (DKS Vestfold Telemark), Cecilie Ingebjørg Lerstang (universitetslektor i pedagogikk, Institutt for pedagogikk, USN)², Ola Hellenes (universitetslektor i kroppsøving, Institutt for friluftsliv, idrett og kroppsøving, USN), Elisabeth Hovde Johannesen (førstelektor i norsk, Institutt for språk og litteratur, USN), Kerstin Bornholdt (førsteamanuensis i samfunnsfag, Institutt for kultur, religion og samfunnsfag, USN), Anne Turid Ormåsen (grunnskolelærer i kombinasjonsstilling, Høgås barneskole, Notodden kommune),³ Vibecke Flittig (grunnskolelærer, Notodden ungdomsskole, Notodden kommune), Bente Selliseth (programleder for nett- og samlingsbasert grunnskolelærerutdanning 5-10, på campus Notodden, USN).

² Cecilie Ingebjørg Lerstang ble nestinstituttleder for Institutt for språk og litteratur januar 2023 og fikk dermed en annen posisjon i prosjektet.

³ Kombinasjonsstilling er en stilling som består av en 80 % stilling i Notodden kommune som grunnskolelærer, og 20 % stilling på USN som grunnskolelærerutdanner.

(Figur 1. Fra undervisningsforløp 1: *Viral*. Foto: Marte Glanville)

Pilotens partnere – Et tverrsektorielt samarbeid

DKS er en tverrsektoriell ordning og en nasjonal satsing som skal gi barn og unge profesjonelle kunst- og kulturmøter som en del av skolehverdagen. DKS er en av Norges største kultursatsninger, og er et samarbeidsprosjekt mellom kultur- og opplæringssektoren på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå, og omfatter alle skoler i Norge. Opplæringssektoren har ansvaret for det pedagogiske ved å legge til rette for for- og etterarbeid, mens kultursektoren sørger for kulturinnholdet i DKS. Gjennom DKS skal elevene og skolene få mulighet til å oppleve, gjøre seg kjent med og utvikle forståelse for profesjonelle kunst- og kulturuttrykk av alle slag.⁴ *DKS + lærerutdanning = sant* har hatt som intensjon å sette sammen ulike kompetanse fra kultur- og opplæringssektoren, både organisatorisk og innholdsmessig. Piloten ble derfor organisert gjennom et samarbeid mellom Kulturtanken, DKS Vestfold Telemark og Universitetet i Sørøst-Norge. Samarbeidsformen skulle aktivere ulike sektorielle perspektiver og forankre prosjektet lokalt (lærere i Notodden kommune og lærerstudenter på USN), regionalt (DKS Vestfold Telemark) og nasjonalt (Kulturtanken). Samarbeidet har hatt betydning i oppstart, utvikling og slutføring av piloten. Og alle har vært involvert og bidratt til denne rapporten.

Kulturtanken

Kulturtanken ivaretar det nasjonale ansvaret for DKS. Staten er underlagt Kultur- og likestillingsdepartementet i tett samarbeid med Kunnskapsdepartementet. Kulturtanken forvalter de statlige midlene til DKS-ordningen, og skal bidra til å styrke og utvikle ordningen i samarbeid med DKS-

⁴ Kulturtilbudene skal være av høy kvalitet og vise bredde av kunstuttrykk. Alle opplevelsene kan knyttes til elevenes læring, enten ved at innhold samsvarer med tema i undervisningen – eller at det styrker evnen til refleksjon, kreativ og kritisk tenkning.

administrasjonene i fylkene. Videre bidrar Kulturtanken i arbeidet med barne- og ungdomskultur, for å bedre mulighetene for barn og unges deltakelse i kulturlivet. Kulturtanken har som oppgave å styrke samarbeidet om DKS mellom kultur- og utdanningssektor, og bidra til at lærerutdanningene finner måter å innlemme DKS i utdanningsløpet til sine studenter.

DKS Vestfold Telemark

DKS Vestfold og Telemark er ansvarlig for DKS regionalt, og koordinerer kunstmøter til alle offentlige grunnskoler i fylket,⁵ de fleste private grunnskoler, alle videregående skoler og et økende antall barnehager. Sammen med kommuner, skoler, barnehager og kunstinstitusjoner planlegger og utvikler DKS-teamet i fylkeskommunen til det beste for barn og unge. DKS Vestfold og Telemark er særlig opptatt av medvirkning fra elever og ansatte på skolene. De legger til rette for at både voksne og ungdommer får muligheten til å delta i planlegging, programmering og gjennomføring av arrangementer på sin skole. DKS Vestfold og Telemark har tro på at dette gir et større eierskap til de mange kunst- og kulturopplevelsene som gjennomføres i løpet av et skoleår.

Universitet i Sørøst-Norge

Universitetet i Sørøst-Norge (USN) har campusbaserte lærerutdanninger på Bakkenteigen, Drammen, og Porsgrunn, og nett- og samlingsbaserte lærerutdanninger på Notodden. Universitetet har som mål at utdanning og forskning skal være profesjonsrettet, arbeidslivsorientert og samfunnsrelevant, og at forskning og utdanning samspiller med samfunns- og arbeidsliv i regionen. USN har ambisjoner om å utdanne kreative, skapende og selvstendige lærere som kan danne og utdanne elever gjennom nyskapende, inkluderende og elevaktive undervisningsformer. Lærerutdanningene på USN har en tradisjon for å satse på utforskning og utvikling av profesjonsnære undervisningspraksiser. Piloten har vært knyttet til nett- og samlingsbasert grunnskolelærerutdanning på campus Notodden og Forskningsgruppen for estetiske læreprosesser.

Nett- og samlingsbasert lærerutdanning, campus Notodden

Nett- og samlingsbaserte lærerutdanninger er heltidsstudier på campus Notodden. Studiene har ukentlig undervisning, fordelt på nettundervisningsdager og samlingsuker. Denne doble tilnærmingen til undervisningspraksis på lærerutdanningene, krever at lærerutdannere må ha en særlig didaktisk bevissthet om sin undervisningsform. Lærerstudentene som tar denne form for lærerutdanning har tradisjonelt vært eldre studenter med familie som bor spredt rundt i bygder og byer i hele Norge. Den samlingsdidaktiske erfaringen hos lærerutdannere og studenter, var et godt utgangspunkt for pilotens praksisnære og tverrfaglige tilnærming til undervisning.

⁵ Fra 1. januar 2024 deles DKS Vestfold Telemark opp til DKS Vestfold og DKS Telemark.

Forskningsgruppen for estetiske læreprosesser

Forskningsgruppen for estetiske læreprosesser (ForEst) er interdisiplinær, og har som mål å utvikle teoretisk, praktisk og profesjonsrettet kunnskap om estetiske læreprosesser for barnehage, grunnskole, videregående skole og høyere utdanning. Et av forskningsgruppens fokusområder er hvordan kunst, estetikk og kunstbaserte prosesser kan få betydning for læring, dannings og samfunn. Forskningsgruppen arbeider med estetiske uttrykksformer som for eksempel bildebøker, teater, performance, stedsspesifikke kunstformer, fortelling, film og leire, og med temaer som for eksempel demokrati, fellesskap, skam, sårbarhet og barndom.⁶ Forskningsgruppens ulike kunnskapsområder som tverrfaglighet, estetiske praksiser og dannelsesprosesser var viktig for utviklingen av undervisningsforløpene i piloten.

Pilotens deltagere – Et tverrfaglig samarbeid

Mens Kulturtanken og DKS Vestfold Telemark var representert med en deltager hver, var det en viktig grunnidé for piloten å samle en tverrfaglig intern prosjektgruppe på USN. Denne gruppen skulle representere ulike perspektiver og posisjoner i lærerutdanningen. For det første handlet det om å samle faglærere som underviste i ulike fag som drama og teater, norsk, pedagogikk, kroppsøving og samfunnsfag. For det andre var det viktig at disse faglærerne representerte ulike deler av lærerutdanningen. Gruppen besto derfor av fagpersoner knyttet til syklus 1 og syklus 2,⁷ og til GLU 1-7 og 5-10. For det tredje var det viktig at gruppen til sammen representerte viktige kompetanser for en lærerutdanning: praksiserfaring fra grunnskolen, skapende og kritisk evne, samt forskningskompetanse. For å sikre praksisperspektiver besto også gruppen av to grunnskolelærere (en fra barnetrinnet, og en fra ungdomstrinnet). Begge lærerne arbeider både nyskapende og bevisst med DKS i sin undervisning.

Noen av deltagerne var kjent med hverandre fra før gjennom tidligere prosjekter og samarbeid om undervisning og forskning, mens andre var nye. Fordi det var viktig å samle en tverrfaglig bredde som representerte en vid fagkrets ble instituttlederne på fakultetet for humaniora, idrett og utdanningsvitenskap kontaktet. Kriterier for å delta i piloten var at deltagerne måtte ha et ønske om å utforske og utfordre egen faglighet i nye kontekster. De måtte ha stor faglig forståelse og evne til didaktisk tenkning i sitt eget fag, samtidig som de måtte kunne samarbeide med andre fag i praksiser preget av eksperimentering. Siden piloten også skulle handle om å utforske hvordan DKS på systemnivå kan organiseres på en lærerutdanning, var det viktig å ha med programleder for nett- og samlingsbasert grunnskolelærerutdanning 5-10.

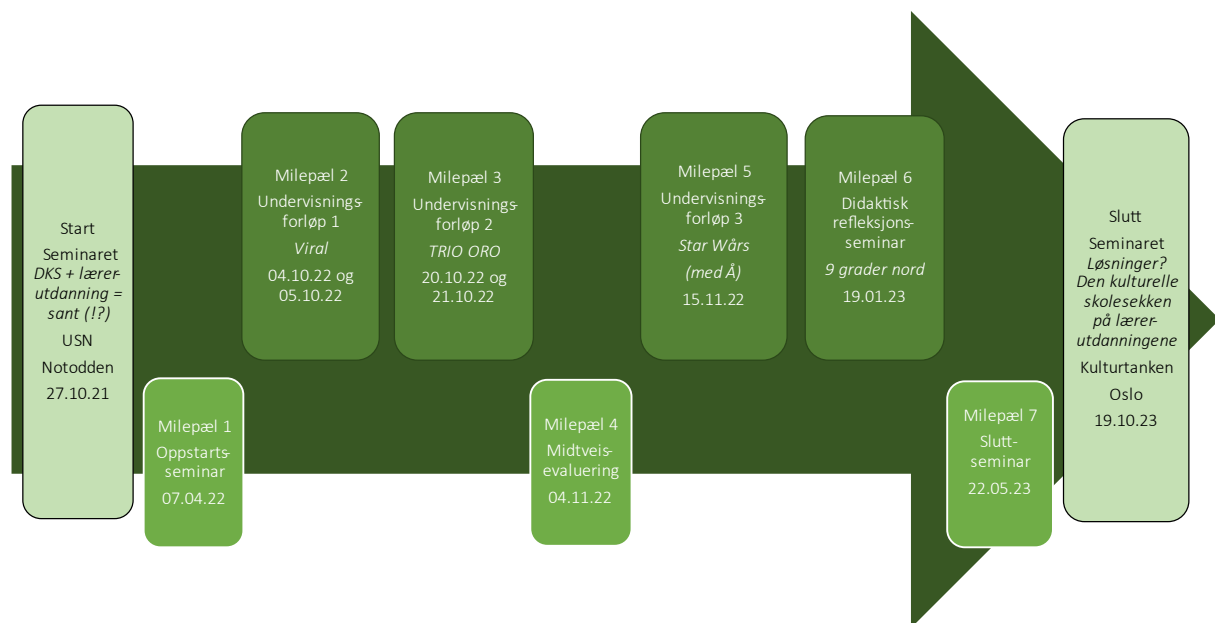
⁶ <https://www.usn.no/forskning/forskningsgrupper-og-senter/barnehage-skole-og-hoyere-utdanning/estetiske-laereprosesser/>

⁷ Syklus 1 er BA-nivå og går over tre år, og syklus 2 er MA-nivå og går over to år.

Pilotens milepæler

Piloten har bestått av et oppstartseminar, planlegging og gjennomføring av 3 undervisningsforløp, en midtveisevaluering, et didaktisk refleksjonsseminar med utgangspunkt i en konsert, og et sluttseminar. I tillegg er piloten formidlet på ulike nettsider og på åpne og offentlige seminarer, der to av dem markerer start- og sluttpunkt for piloten.

Visuell fremstilling av pilotens milepæler

(Figur 2. Prosjektmodell: Tone Cronblad Krosshus)

Pilotens empiriske materiale

Piloten har et rikt empirisk materiale som er skapt gjennom det som i forskningslitteraturen defineres som en performativ, estetisk, åpen og praktisk tilnærming (Østern & Knudsen, 2019; Rasmussen, 2013; Smith & Dean, 2009). Det empiriske materiale er skapt på ulike måter i de ulike milepælene, og samlet inn gjennom en metoderikdom. Pilotens empiriske material er:

- Prosjektdeltagernes erfaringer med å skape, utøve og vurdere kunstbasert undervisning
- Prosjektdeltagernes opplevelser av teaterforestillinger og konserter
- Prosjektdeltagernes notater og logger fra planleggingsfaser og gjennomføring av undervisningsforløp
- Prosjektdeltageres notater fra møter og møtereferater
- Bilder fra gjennomføring av undervisningsforløp
- Estetiske uttrykk som er skapt av studenter og elever i undervisningen
- Formidlingstekster om piloten

- Studenters evalueringer av undervisningsforløpene
- Prosjektdeltagernes evalueringer av undervisningsforløpene

Kunstfeltet og utdanningsfeltet – Hvem har ansvar for kunstens innhold?

Rapporten *DKS og Kulturtanken - En utredning bestående av en kartlegging av DKS og en evaluering av Kulturtanken*, ble publisert mars 2023 og skapte debatt på blant annet Kulturytring 2023, og i Morgenbladet, sommeren 2023. Debatten besto av stemmer som representerte et autonomt og et mer relasjonelt kunstsyn, og det ble skissert opp et motsetningsforhold mellom kunstens egenverdi og kunstens instrumentalistiske potensiale. Denne piloten tar utgangspunkt i en grunnholdning om at kunsten skal være uavhengig når den skapes (av kunstnere), men bør sees i sammenheng med skolekontekst når den formidles på skolene (av lærere). Piloten er forankret i det utdanningsvitenskapelige forskningsfeltet estetiske læreprosesser, som nettopp undersøker hvordan kunst og estetikk på ulike måter kan forstås som dannelses- og læreprosesser:

Der kunst og pedagogikk kan sies å representere et spenningsforhold [...], legger estetiske læreprosesser til rette for et mer gjensidig, supplerende forhold. Forskningsfeltet tar utgangspunkt i premisset om at estetiske tilganger kan aktivisere læreprosesser som går langt ut over tradisjonelle faggrenser og er viktige for samfunn og demokrati» (Johannesen, et al., 2023).

Denne forståelsen bygger på en holdning om at all kunst kan gjøres meningsfull for elevers danning og utdanning. Kunst kommuniseres innenfor gitte samfunnsmessige, kulturelle, politiske og sosiale kontekster, og disse har betydning for de fleste barns og voksnes kunstmøter. Når kunst formidles til elever gjennom DKS, danner skolen kunstens kontekst. Skolen har samfunnsmessige, kulturelle, politiske og sosiale konnotasjoner som påvirker kunstopplevelsene. Denne piloten bygger på troen på at læreren er viktig for elevenes kunstmøter, og at læreren kan skape sammenhenger og forbindelser i sitt for- og etterarbeid slik at kunstopplevelser kan skje, og slik at kunstopplevelsene kan utvides og utforskes. Når lærere skal bruke kunstopplevelser i sin undervisning, trenger de kunst av høy kvalitet, kunst som uttrykker tvisyn (Krosshus, 2023) og som stiller relevante spørsmål for barn og unges liv. Denne piloten bygger på troen på at læreren kan bidra til at møter med kunst kan få betydning for elever.

Hva skal lærerstudenter lære om DKS i lærerutdanningen?

Men hva skal lærerstudentene lære for å kunne bli lærere som kan gjøre kunstmøter betydningsfulle for elevene, både ut fra et dannelses- og læreperspektiv? DKS kommer med unike og alltid forskjellige kunstopplevelser, så metodikker knyttet til kunstmøter må være bevegelige og dynamiske, og den didaktiske refleksjonen må kunne romme kompleksitet. Mange lærere som arbeider i grunnskolen, bruker DKS i sin undervisning. De forbereder elevene på gode måter, og bruker kunstopplevelsen for å utforske viktige temaer, verdier og holdninger som har betydning for elevene, klassen og skolen. Men mange lærere er også usikre, og bruker ikke DKS som en del av sin undervisning (Holdhus & Christophersen, 2023). Hvordan kan lærerstudenter i utdanningen lære om forholdet mellom kunstopplevelser og kunnskapsprosesser? Hvordan kan de lære å bruke DKS til utdanning og danning av elever?

Piloten har utforsket disse spørsmålene gjennom de nevnte milepælene, og gjennom tre didaktiske prinsipper: kunstbasert undervisning, estetiske læreprosesser og tverrfaglighet.

Pilotens didaktiske prinsipper

Prinsipp 1: Kunstbasert undervisning

En kunstbasert undervisning har kunst som hovedingrediens, og bygger på prinsipper om at kunst er en kunnskapsform (Cassirer, 1994; Hohr, 2013, 2018; Østern & Knudsen, 2019). Kunst består av en uadskillelig relasjon mellom form og innhold. Kunnskapsprosessene som skapes, står derfor i et dynamisk forhold til den kunstopplevelsen som erfares. De seks kunst- og kulturuttrykkene i DKS er scenekunst, musikk, litteratur, film, visuell kunst og kulturarv. Disse kunst- og kulturuttrykkene skiller seg fra hverandre nettopp gjennom deres form, selv om de innholdsmessig kan ta opp samme tematikk.⁸ I piloten *DKS + lærerutdanning = sant*, har det vært kunstuttrykkene musikk og scenekunst vi har arbeidet med, og konsertene *TRIO ORO* og *9 grader nord* og teaterforestillingene *To syke søstre*, *Viral* og *Star vårs (med Å)*.

Gjennom piloten skulle studentene få oppleve kunst, erfare kunstbasert undervisning, og trene seg på didaktisk refleksjon. Fenomenet opplevelse ble vektlagt i tråd med Hohrs definisjon (Hohr, 2018). Når opplevelse forstås som en didaktisk kategori, betyr det at opplevelse skal være et omdreiningspunkt for undervisningen. Opplevelse som didaktisk kategori handler i denne piloten om å utvikle studenters evne til å oppleve kunst og evne til å reflektere over sin egen kunstopplevelsen i et didaktisk perspektiv, for å lære å planlegge undervisning der elevers kunstopplevelser står sentralt.

Prinsipp 2: Estetiske læreprosesser

Mens den kunstbaserte undervisningen viser til selve undervisningen form, og hvordan kunst kan være en del av et undervisningsforløp, viser estetiske læreprosesser til den prosessen som man har som mål at den kunstbaserte undervisningen kan aktivere. Det vil si at mens den kunstbaserte undervisningen kan beskrives, kan de estetiske læreprosessene som er den kunstbaserte undervisningens mål, bare antas og tenkes rundt. Estetiske læreprosesser defineres i denne piloten ut fra tre aspekter: For det første viser estetiske læreprosesser til et helhetlig læringssyn, hvor kropp, sanser, følelser, tenkning, verdier og tidligere erfaringer aktiveres i det lærende subjekt og får betydning for læreprosessen. Det andre aspektet bygger på et performativt kunnskapssyn, der læreprosessenes mål ikke kan ha et entydig svar, men der individets og fellesskapets forståelser utforskes, utfordres og utvikles. Det tredje aspektet knytter estetiske læreprosesser til en praksis som består av produksjon og resepsjon av estetisk form (Austring & Sørensen, 2019; Birkeland, Krosshus & Frers, 2023; Fink-Jensen & Nielsen, 2009; Illeris, 2012; Johannesen et al., 2023; Lindstrand & Selander, 2009; Østern & Knudsen, 2019). Det var et mål for piloten å utforske undervisning der møte med kunst kunne bli estetiske læreprosesser.

⁸ Kulturarv skiller seg fra de fem andre kategoriene ved at det ikke er en kunstform.

Prinsipp 3: Tverrfaglighet

I overordnet del av LK20 forstås tverrfaglighet på to måter: som en beskrivelse av innhold som skal trekkes inn i flere skolefag, og som et pedagogisk prinsipp og en organisering av undervisningen (Bollstad, 2020). Det første kan beskrives som tverrfaglige temaer og det andre som tverrfaglige tilnærminger. Tverrfaglige temaer er temaer som er relevant for individ og samfunn, og som ett fagmiljø ikke kan løse alene. Tverrfaglige temaer kan være innholdskomponenter i mange fag som for eksempel folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraft. Men også deler av opplæringens verdigrunnlag, kan defineres som tverrfaglige innholdskomponenter i alle fag, fordi dette er temaer alle skolefag er ansvarlig for og må løse sammen. Disse er for eksempel menneskeverd, kultur, identitet og mangfold, kritisk tenkning og etisk bevissthet, skaperglede, engasjement og utforskertrang, respekt for natur og miljøbevissthet og demokrati og medvirkning (Kunnskapsdepartementet, 2017). Når tverrfaglighet brukes som tilnærming til opplæringen, praktiserer flere fag samtidig i en tverrfaglig praksis. I denne piloten er tverrfaglige temaer og tverrfaglige praksiser utforsket, men det er den siste som har vært utforsket mest. Pilotens tverrfaglige gruppe har bidratt til å sette ulike fagligheter i spill, teoretisk og praktisk, i flere undervisningsforløp der kunst har vært utgangspunkt.

Pilotens milepæler – En utdypet beskrivelse

Seminaret *DKS + lærerutdanning = sant (!?)*

Onsdag 27.10.21 ble seminaret *DKS + lærerutdanning = sant (!?)*, gjennomført på campus Notodden.⁹ Seminaret skulle være en arena for erfaringsutveksling og høyttenkning om hvordan lærerutdanningene og DKS kunne etablere nye samarbeidsmodeller. Seminaret handlet om ulike samarbeidsformer mellom skole, lærerutdanning og DKS som kunne bidra til å styrke læreres kompetanse til å bruke kunst- og kulturopplevelser i sin undervisning. Seminaret ble arrangert av Forskningsgruppen for estetiske læreprosesser og Kulturtanken og besto av lansering av rapporten *Tverrfaglighet, dybdelæring, metodemangfold – estetiske læringsprosesser. Kan SKUP bidra til innføring av LK20?*, foredrag av Hansjörg Hohn om *Opplevelse som pedagogisk oppgave*, erfaringsdeling fra Høgskolen i Østfold og Universitetet i Agder, som begge er med i forskningsprosjektet pARTiciPed, og som har flere års erfaring med tverrsektorielt samarbeid og å bruke DKS i lærerutdanningen. Den siste delen av programmet var en ledet rundbordsamtale der representanter fra lærerutdanning og forskningsfelt (Samfunnsfag, kunst og håndverk, norsk og drama og teater), grunnskolefeltet (barneskolelærer og en ungdomsskolelærer), kunstfeltet (skuespiller) og forvaltningen (DKS Oslo og DKS Vestfold Telemark), bidro. Ut ifra sine ulike perspektiver diskuterte paneldeltagerne spørsmålet: *Hva er lærerens faglige muligheter i møte med DKS?* Perspektivene som ble diskutert dannet et utgangspunkt for å utvikle samarbeidstalen mellom DKS Vestfold Telemark, Kulturtanken og USN. De viktigste perspektivene fra dette seminaret, og som fikk betydning for piloten var:

Organisatoriske perspektiver

- Skape brobygging mellom kultur- og utdanningssektoren
- Etablere forankring i ledelsen
- Skape arenaer der studenter fra ulike utdanninger kan arbeide sammen
- Skape arenaer der elever og studenter kan dele kunstopplevelser og utforske disse sammen

Innholdsmessige perspektiver

- Kunstopplevelse er en pedagogisk oppgave
- Forankring i forskning
- Studenters og elevers erfaringer må aktiveres
- Kunst i fokus: Kunst kan bli en ressurs for lærere fordi kunst har potensiale til å skape en situasjon der det er mulig å se elever, undervisning og samfunn på nye måter.
- Kompetansemål i LK20 i fokus: Læringsutbytter i emneplaner er ikke låst til gitte undervisningspraksiser.

⁹ Program for seminaret på kulturtankens hjemmesider: <https://www.kulturtanken.no/kalender/2021/seminar-dks-og-laererutdanningen-notodden/>

Nyhetssak om seminaret på Kulturtankens nettsider: Kunstmøters betydning for livsmestring: <https://www.kulturtanken.no/aktuelt/2022/kunstmoters-betydning-for-livsmestring/>

- Kunst har egenverdi: Hvordan lage undervisning der kunstens egenverdi materialiseres og artikuleres?

Dato: 07.april 2022

Til stede: Bente Selliseth, Cecilie Ingebjørg Lerstang, Elisabeth Hovde Johannesen, Ola Hellenes, Kerstin Bornholdt, Anne Turid Ormåsen, Olav Tveitan, Charlotte Blanche Myrvold, Vibecke Flittig og Tone Cronblad Krosshus

Samarbeidsavtalen ble skrevet under 17.02.22, og oppstartsmøtet ble holdt ved Universitetet i Sørøst-Norge, campus Notodden og Notodden ungdomsskole. Møtet startet med at vi så forestillingen *To syke søstre* av Teater Spillebrikkene. Forestillingen var på DKS-turne i Notodden kommune, og vi så den sammen med ungdomskolelever. Forestillingen ga oss en felles kunstopplevelse, og ble en impuls for didaktiske refleksjoner. Disse ble relevante for utformingen av piloten og tenkningen rundt hvordan kunstopplevelser kunne bli en del av undervisningen på lærerutdanningen. Etter en åpen samtale ble tankene konkretisert ved å knytte dem til de fire DKS-produksjonene som skulle inngå i piloten. Vi begynte å skissere undervisningsdesign for de fire kunstmøtene (to teaterforestillinger og to konserter). Vi valgte ikke studentgruppe før vi fikk vite hvilke DKS-produksjoner som skulle komme til kommunen. Vi måtte derfor tilpasse et faglig og tverrfaglig relevant opplegg til de studentgruppene som var på campus.

Den siste delen av dagen besto av en samtale med skuespillerne Inger Gundersen og Hedda Munthe, som hadde spilt forestillingen *To syke søstre*. Slik fikk vi inn kunstnerperspektivet, og hørt hvordan forestillingen opplevdes fra deres perspektiv. Vi fikk også muligheten til å lufte og diskutere noen av de spørsmålene vi hadde diskutert tidligere på dagen med kunstnerne. Den utforskende samtalen kan oppsummeres med tre hovedområder. Disse ble viktige for planleggingsfasene av de ulike undervisningsforløpene:

1) Studentenes egne dannelsprosesser

- Hvordan kan lærerutdannere legge til rette for studenters dannelsprosesser gjennom kunstopplevelser?

2) Didaktiske spørsmål knyttet til dannelsprosesser

- Hva betyr det å legge til rette for en kunstopplevelse på lærerutdanninger?

3) Definerere et fokus for kunstopplevelsen gjennom undervisning

- Hvordan kan lærere identifisere og bestemme relevant tematikk?
- Hvordan kan lærere skape fokus og nysgjerrighet rundt den valgte tematikken?
- Hvordan kan lærere holde kunstopplevelser åpne, også i for- og etterarbeid?

Gjennomføring av undervisningsforløp 1: *Viral*

Fakta om *Viral*

Regi: Sam Foster og Hayden Jones
Skuespillere: Sveinung Oppegard og Simen Tranulis
Lyddesign og musikk: Guy Webster
Regikonsulent og norsk oversettelse: Peder Opstad
Produsent: Unge Viken Teater

Kort om *Viral*

Teaterforestillingen *Viral* var det første kunstmøtet som ble en del av et undervisningsforløp. Forestillingen handler om to outsiders på 14 år, som ønsker rask berømmelse, og som derfor starter sin egen youtubekanal med sjokkeffekt. Da de deler en film av læreren sin går det viralt. De mister kontrollen og må møte konsekvensene. Forestillingen er leken i formen, har en episodisk dramaturgi, hvor de to skuespillerne gestalter en rekke ulike karakterer. Tematisk handler forestillingen om ungdom og deres digitale livsverden, og forestillingen reiser blant annet spørsmål rundt «Hvilket ansvar har vi som vitner, og hvor går grensen for hva man kan dele?»

Rammer for undervisningen

Viral ble en del av temaverkstedet for estetiske læreprosesser for grunnskolelærerstudenter 5-10. Temaverkstedet ble ledet av Barbro Børli løkken (universitetslektor i drama og teater og norsk), og planlagt i samarbeid med Tone Cronblad Krosshus. Det var ca. 40 studenter som gikk sitt tredje semester. Temaverksted er et etablert tverrfaglig undervisningslaboratorium som går over tre dager på nett- og samlingsbaserte lærerutdanninger på Notodden.¹⁰ På verkstedet er flere faglærere og kombinasjonslærere til stede for å kunne belyse tverrfaglige tilnærminger til estetiske læreprosesser. Temaverkstedet lages som et helhetlig undervisningsforløp der målet er å utforske tverrfaglig undervisningspraksis. For 5-10 er ungdomskultur sentralt, og praktiske og inkluderingsfremmede arbeidsmåter vektlegges. Læringsutbytter som var utgangspunkt for undervisningen, var blant annet:

Norsk

- Studenten kan legge til rette for estetiske arbeidsmåter med tekst på mellomtrinnet der både opplevelsesdimensjonen og skaperdimensjonen blir ivarettatt.

¹⁰ Temaverksted bygger på tenkning og praksis fra «profesjonsverksted» og forskningsprosjektet *Det er lærer du skal bli* ved Universitet i Sørøst-Norge. Konseptet profesjonsverksted, er utviklet av Fride Lindstøl og Jannike Ohrem Bakke, og defineres som en læringsarena hvor lærerutdannere fra ulike fag samarbeider om å transformere overordnede mål for utdanning til høyskoleidaktiske aktiviteter og arbeidsformer.

- Studenten ser den estetiske dimensjonen i mellomtrinnsopplæringa i faget som en viktig og grunnleggende faktor ved ulike tematikker og arbeidsmåter.

Pedagogikk og elevkunnskap

- Studenten har kunnskap om elevenes kognitive, emosjonelle, kroppslige og sosiale utvikling.
- Studenten har kunnskap om hvordan praktiske, skapende og estetiske læreprosesser kan påvirke helse, trivsel og læring.

I tillegg til Barbro Børli Løkken, som ledet temaverkstedet var det flere lærerutdannere med: faglærere fra pedagogikk og elevkunnskap og norsk og kombinasjonslærere. Fra prosjektgruppen var Vibecke Flittig, Olav Tveitan, Bente Selliseth, Cecilie Ingebjørg Lerstang og Tone Cronblad Krosshus til stede.

Beskrivelse av undervisningen

Det ble satt av halvannen dag til undervisningsforløpet. Undervisningen startet med at studentene så forestillingen, tirsdag den 4. oktober 2022, i Black Box på universitetet. Rett etter forestillingen arbeidet studentene individuelt med skriveoppgaver som skulle åpne og konkretisere deres individuelle opplevelse. Hensikten med skriveoppgavene var at studentene skulle aktivere sin forståelse av hva forestillingens tematikker var. Den siste skriveoppgaven gikk ut på at studentene skulle velge seg et ord, fra deres egne tekster, som de mente beskrev forestillingens tematikk. Disse ble samlet inn og skulle brukes videre dag 2. Til slutt skulle studentene også skrive ned spørsmål som de hadde til skuespillerne, og dagen ble avsluttet med en samtale med kunstnerne.

På onsdag startet studentene med en kort forelesning om elevers rett til kunstopplevelser, der Opplæringsloven og Overordnet del ble vektlagt. Studentene arbeidet deretter med utgangspunkt i teaterbaserte metoder for å utforske tematikkene fra forestillingen. De reflekterte og diskuterte hva estetisk opplevelse kunne være. Samtidig som studentene arbeidet på campus, så en 8. klasse ved Notodden ungdomsskole forestillingen *Viral*. Etter forestillingen arbeidet elevene med de samme individuelle skriveoppgavene som studentene hadde arbeidet med dagen før, med sin lærer på sin skole. Etter lunsj, møttes studentene og elevene hverandre i Black Box på campus Notodden. Der hadde studentene og elevene med seg hver sin ordbank som representerte deres tolkning av forestillingens tematikker. Disse ble slått sammen, og med utgangspunkt i den felles ordbanken utforsket de i grupper (bestående av elever og studenter) disse ordene/tematikkene gjennom ulike teaterbaserte arbeidsmåter. Til slutt viste gruppene et tablå for hverandre, og det ble lagt opp til en felles refleksjon. Etter at elevene dro tilbake til ungdomskolen, gjennomførte studentene en didaktisk samtale, og reflekterte over hvordan det var å dele kunstopplevelser og faglige refleksjoner med elever.

Studentene leverte til slutt en studentevaluering der de svarte på spørsmål om hvilke pedagogiske verktøy de tar med seg etter undervisningen med forestillingen *Viral*. Studentene som svarte på evalueringen sa blant annet:

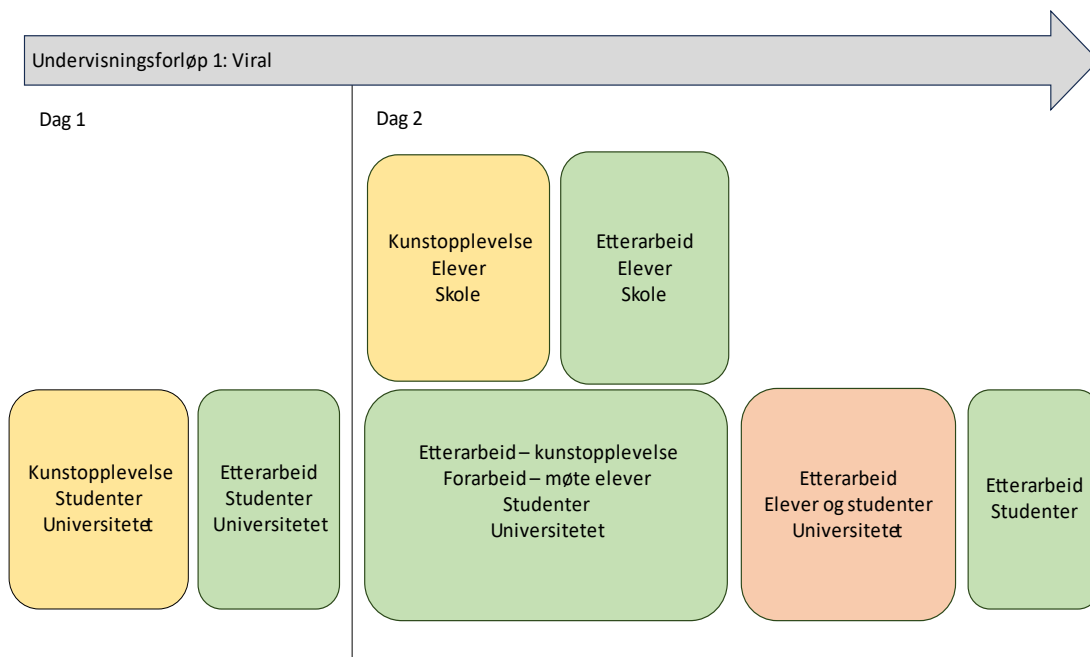
- «Det er avgjørende å gjøre et grundig forarbeid og etterarbeid dersom elevene skal få maksimalt ut av forestillingene»
- «Det å kunne jobbe med tematikken tror jeg vil kunne gi elever enda bedre forståelse og inntrykk av opplevelsen i helhet»
- «Jeg håper dette er noe vi selv kan bruke mye på skolen. Spesielt dette med fremføringer og sette ting i perspektiv»
- «Bruke det vi har sett eller skal se i timene»

I tillegg ble noen studenter intervjuet av Marte Glanville (Senior kommunikasjonsrådgiver for Kulturtanken) som fulgte undervisningen for å lage en nyhetssak for Kulturtanken. Her sa noen studenter:

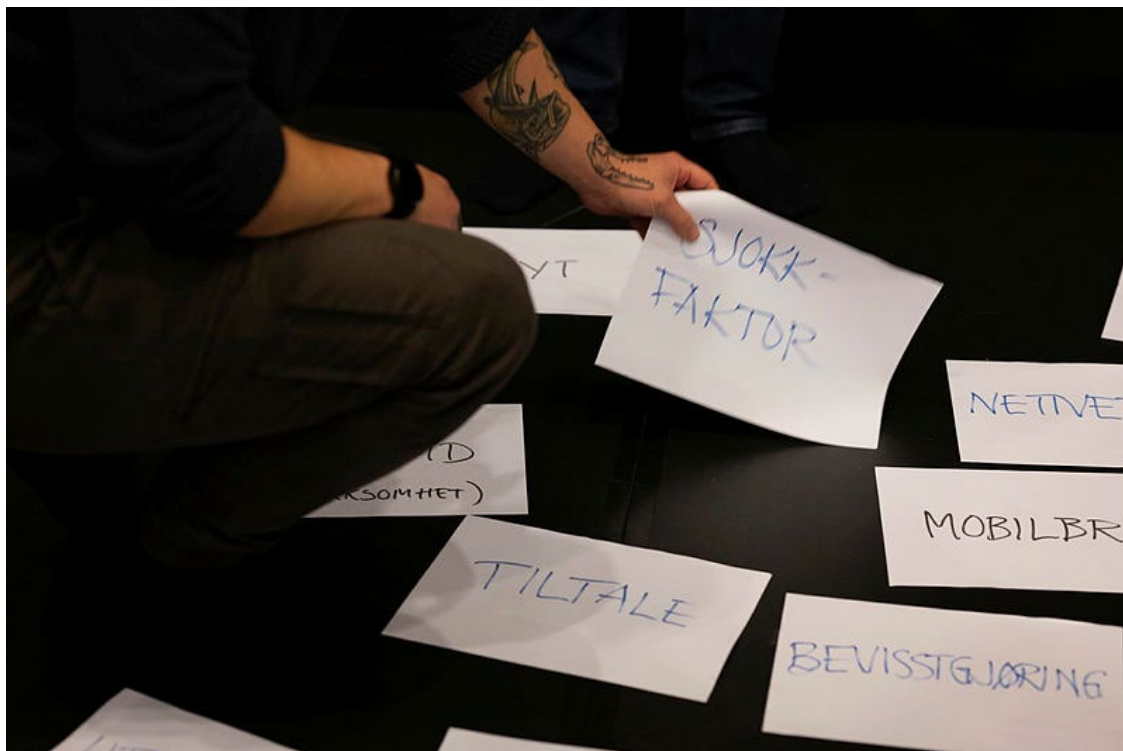
- «Det viktigste eg har lært er kor stor betydning DKS har for elevane. Vi må ikkje gløyme at slike kulturelle innslag kan forme elevane og utvikle ferdigheiter og eigenskapar på ein heilt annan måte. Å lære om kultur gjennom praksis er ei flott form for danning, noko DKS alltid bidreg med»
- «Det viktigste eg tek med meg frå desse to dagane er bruken av sansane våre og det estetiske i undervisninga, korleis vi kan bruke det tverrfagleg, og i etterarbeid med DKS-framsyningar. Særleg viss det er snakk om tema som mobbing, utanforskap, tap av familiemedlemmer, historiske forteljingar mm.»
- «Eg fekk ei ny forståing for korleis vi lærarar kan vere med å byggje på budskap og den kulturelle opplevinga som elevane får gjennom DKS. Det å jobbe med elevar både på førehand og i etterkant av ei kulturell oppleving vil gi elevane endå djupare forståing og inntrykk av opplevinga i heilskap»

Både i studentevalueringene og på intervjuene med Marte Glanville svarte studentene positivt, og klarte å artikulere ganske presise læringsutbytter. Det var også noen studenter som viste motstand og ikke forsto hvorfor DKS skulle ta plass fra matematikk- eller pedagogikkundervisningen. Denne motstanden opplevdes i undervisningen og ble artikulert i refleksjonen, men disse ser ikke ut til å ha svart på evalueringene.

Visuell fremstilling av undervisningsforløp 1: *Viral*

(Figur 3. Modell for undervisningsforløp 1: *Viral*)

(Figur 4. Fra undervisningsforløp 1: *Viral*. Foto: Marte Glanville)

Gjennomføring av undervisningsforløp 2: *TRIO ORO*

Fakta om TRIO ORO

Gruppenavn: TRIO ORO

Produsert av: Bærum DKS med Torunn Tusj som produsent

Utøvere: Frederik Aakre, Espen Granseth, Adrian Arntzen

Kort om gruppen TRIO ORO

På DKS sine hjemmesider står det: «TRIO ORO gir publikum en særegen besetning med blokkfløyte, djembe og gitar, høyt teknisk nivå, smittende musikkglede og masse sjarm. De spiller låter designet for å imponere, overraske og fenge». Lydlig er konserten preget av folkemusikk fra hele verden, og er en musikalsk lek med det kjente og det ukjente. Underholdning, musikkglede, sjarm og overraskelser er relevante stikkord om konserten.

Rammer for undervisningen

Konserten *TRIO ORO* var en del av undervisningen i emnet kunst og håndverk, 5. semester på grunn-skolelærerutdanningen. Det var 18 studenter som opplevde konserten i Notodden Teater sammen med 18 fjerdeklassinger fra Høgås skole. Undervisningsforløpet tok utgangspunkt i kunst og håndverkseminnets læringsutbytter, og det ble vektlagt tre vesentlige tilnærminger til undervisningen.

Relevante læringsutbytter fra Kunst og håndverk

- Studenten har grunnleggende kunnskap om barns visuelle ytringsformer, med tilhørende teorier om fantasi, lek og kreativitet i begynneropplæringen.
- Studenten kan bruke erfaringer fra egen skapende prosess, og bruke dette som refleksjonsgrunnlag i den fagdidaktiske kompetansen for begynneropplæring.
- Studenten kan sette seg inn i elevenes livsverden og ut fra denne tilrettelegge for elevaktive og undersøkende arbeidsmåter.

Det ble vektlagt tre tilnærminger til undervisningen

- Spontanitet som prinsipp for skapende arbeid
- Arbeid med konsertopplevelse gjennom todimensjonal form og et performativt fellesskap
- Arbeid med førsteopplevelser og bearbeiding, utforskning og utvidelse av førsteopplevelser

Det var prosjektleder Tone Cronblad Krosshus, som planla og gjennomførte undervisningen i samarbeid med kunst og håndverkslærer Gry Uhlin-Engstu. I tillegg var Olav Tveitan, Charlotte Blanche Myrvold og Anne Turid Ormåsen til stede.

Beskrivelse av undervisningen

Undervisningen ble gjennomført torsdag 20. oktober og fredag 21. oktober, og startet med at studenter og elever sammen opplevde konserten med TRIO ORO på Notodden Teater. Etter konserten dro studentene til tegnesalen på campus Notodden. Undervisningen startet med en kort introduksjon av piloten og fenomenet estetiske læreprosesser. Studentene arbeidet så med ulike assosiasjonsoppgaver der de brukte kropp og stemme, før de gikk over til assosiasjonsoppgaver med kull og papir der de gjennom strukturerte kollektive tegninger assosierte rundt linjer, prikker, streker og lyder.

Etterpå jobbet studentene individuelt med konsertopplevelsen gjennom ulike forestillende øvelser. De fortsatte å jobbe med konsertopplevelsen gjennom improvisasjonspregete tegneoppgaver, der noen av oppgavene for eksempel var:

- «Tenk på konserten som en bevegelse. Hvis den bevegelsen var en strek, hvordan ville denne streken sett ut?»
- «Tenk på en lyd du husker fra konserten. Hvis den lyden var en haug med prikker, hvordan ville den haugen sett ut?»
- «Tenk på en følelse du fikk når du opplevde konserten. Hvis den følelsen var en linje, hvordan ville denne linjen sett ut?»

Studentene lyttet så til en sang fra konserten og fikk i mellomtiden tegneoppgaver. Etter undervisningsøkten i tegnesalen, gjennomførte faglærer og prosjektleder en didaktisk samtale med studentene om hvordan det hadde vært å jobbe med de ulike estetiske arbeidsformene. Studentene reflekterte rundt hva de mente kunne bli gjort annerledes når de neste dag skulle prøve ut de samme arbeidsmåtene med elever.

På dag to ble det justerte undervisningopplegget, gjennomført av prosjektleder, kontaktlærer og elever. På veggene i Black Box hang nå alle studentens arbeider sammen med alle elevenes arbeider. Etter økten med elevene, kom også studentene, og vi jobbet sammen med praktiske, estetiske og relasjonsskapende øvelser. Det var 18 studenter og 18 elever, til sammen 9 grupper med en student og en elev i hver gruppe. Nå skulle studentene og elevene arbeide sammen gjennom tegning og strek der improvisasjon, lyd og interaktivitet var utgangspunktet. Etter en pause ble alle arkene hengt opp og gruppene skulle finne et utsnitt i jungelen av streker, prikker og rundinger. Utsnittet skulle være en strek som studenten og eleven ble enige om at var interessant. Da utsnittet var valgt, ble to og to grupper satt sammen (to studenter og to elever), og de arbeidet videre med utsnittene i tegnesalen. Vi oppsummerte så økta sammen med elevene og studentene. Elevene fikk blant annet fortelle studentene hvordan de mente at en kunst og håndverkslærer skulle være. Da elevene hadde avsluttet sin skoledag, hadde kombinasjonslærer og faglærer en didaktisk refleksjon med studentene der vi diskuterte det å dele kunstopplevelser og utforskninger med elever og hvordan en DKS-konsert kan bli en del av kunst og håndverksundervisning.

Det ble gjennomført en kort studentevaluering. Studentene var for det meste positive til å jobbe tett med elever og deres estetiske prosesser. Mange hadde lært hvordan de kan tenke mer

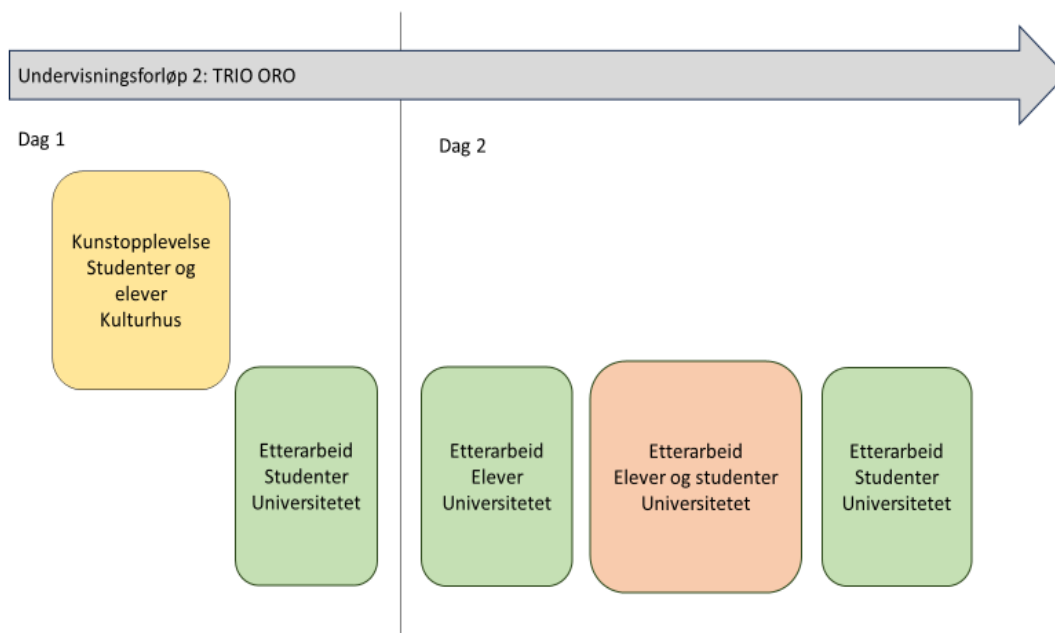
tverrfaglig og hvordan de kan bruke kunstmøter i undervisning. På spørsmål om hvordan studentene hadde opplevd de to dagene, og om de hadde erfart relevante pedagogiske verktøy og tenkning, svarte noen:

- «Selv om det var musikk som foregikk, kan man bestemme og endre det til noe relevant for fag av ditt valg.»
- «I min fremtidige undervisning vil DKS bli en slags tilføyning til undervisningen. Jeg satt litt for meg selv og tenkte på hvordan jeg kunne brukt teatret inn i undervisning og i hvilke fag?»
- «Hovedtanken – å tenke tverrfaglig. Være engasjert og interessert selv og introdusere elevene for det som forventes på en positiv måte. Huske på at alle kommer fra forskjellige familier, har forskjellige interesser, men alle skal oppleve noe sammen. Finnes ingen fasitsvar – alt er individuelt og derfor riktig.»
- «Har åpna mina øyne for å se muligheter til å bruke DKS som en læringsressurs og ikke bare som en tidstyv.»
- «Var litt skeptisk til disse dagene da vi har mye som skal gjøres og leveres. Så føler derfor at litt av nyttig tid har forsvunnet til dette, selv om det har vært to lærerike dager.»

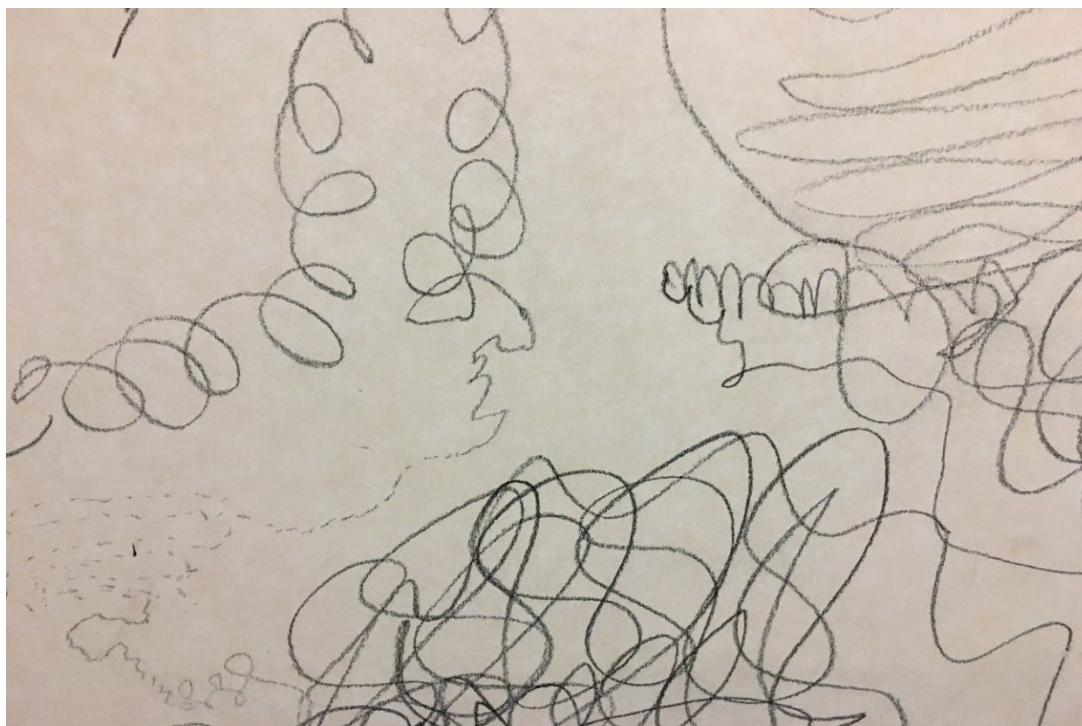
Noen studenter var også, som det siste sitatet viser, skeptiske til å bruke to dager av kunst og håndverkssamlingen på DKS, kunstopplevelser og arbeid med elever. Andre skeptiske tilbakemeldinger var blant annet:

- «Jeg er glad for at vi fikk oppleve etterarbeidet med elevene for å se hvordan en kan jobbe med det. Jeg synes den tiden vi hadde sammen før lunsj var nok. Resten var gøy og koselig, men ikke like faglig relevant for oss (men refleksjonen vi hadde torsdag etter opplegget var ekstremt relevant).»
- «Jeg synes ikke opplegget var relevant nok til å bruke 2 dager av samlingene våre. Vi har ikke mer tid enn vi trenger. 1 dag hadde vært nok og nyttig. Men jeg var ferdig etter dag 1.»

Visuell fremstilling av undervisningsforløp 2: *TRIO ORO*

(Figur 5. Modell for undervisningsforløp 2: *TRIO ORO*)

(Figur 6. Fra undervisningsforløp 2: *TRIO ORO*. Streker og linjer som uttrykker deler av en konsertopplevelse. Stekene er lagd av elever og studenter. Foto: Tone Cronblad Krosshus)

Midtveisevaluering

Dato: 04. november 2022

Til stede: Bente Selliseth, Cecilie Lerstang, Elisabeth Hovde Johannesen, Ola Hellenes, Kerstin Bornholt, Anne Turid Ormåsen, Olav Tveitan, Charlotte Blanche Myrvold og Tone Cronblad Krosshus

På midtveisevalueringen oppsummerte vi erfaringene fra de to første undervisningsøktene. Midtveisevalueringen ble gjort på bakgrunn av prosjektdeltagernes erfaringer fra undervisningsforløpene og studentevalueringene fra begge undervisningsøktene. De mest vesentlige punktene som ble diskutert og løftet frem, kan oppsummeres med:

- Studentene har erfart betydningen av for- og etterarbeid til et DKS-besøk.
- Studentene har fått en modellert undervisning om hvordan en kunstopplevelse kan danne utgangspunkt for dannelses- og læreprosesser.
- Studentene har blitt bevisst på hvordan varierte og praktiske arbeidsformer kan brukes for å lage undervisning knyttet til en DKS-produksjon.
- Studentene har erfart hvordan lærere gjennom sin undervisning kan skape sammenheng mellom kunstopplevelser, fag og tverrfaglige temaer.
- De to undervisningsøktene hadde noen fellestrekk:
 - Opplevelsen var startpunktet for undervisningsforløpet, og det var ingen forberedelser før opplevelsen.
 - Studentene og elevene arbeidet med førsteopplevelser hver for seg, men utforsket kunstopplevelse sammen.
 - I begge undervisningsøktene ble det lagt vekt på didaktisk refleksjon.
- De to undervisningsøktene skilte seg også fra hverandre:
 - På *Viral* hadde studentene og elevene opplevelsen hver for seg, mens studentene på *TRIO ORO* opplevde konserten sammen med elevene.
 - På *TRIO ORO* hadde studentene muligheten til å komme med tips og anbefalinger til lærerutdanneren om hvordan undervisningen kunne tilpasses elever og gjøre den bedre.

I den avsluttende samtalen på midtveisevalueringen kom det frem ulike innholdsmessige og organisatoriske aspekter som skulle utforskes videre i piloten.

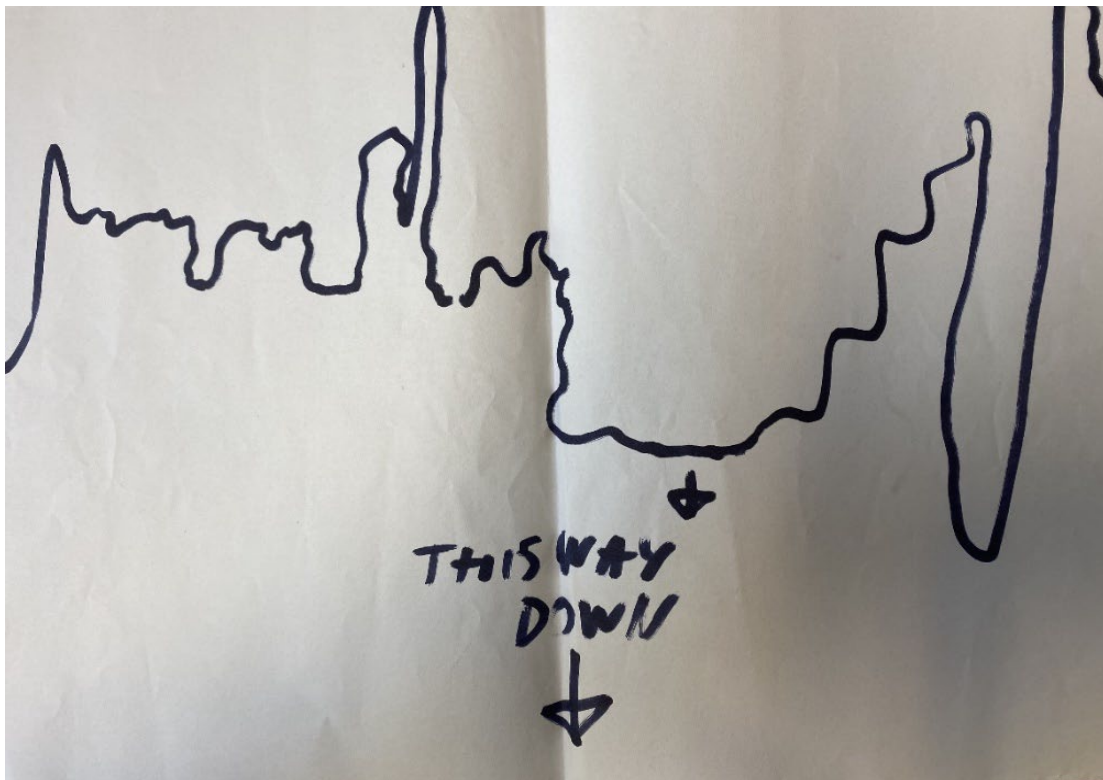
1) Aspekter knyttet til innhold:

- Hva er en felles kunstopplevelse?
- Hvor eksplisitt skal det undervises i DKS som institusjon?
- Hva er forskjellen på om studentene opplever kunst med eller uten elever.
- Hvordan er forholdet mellom det at studentene arbeider med læringsutbytter i sine fag, og det å gjøre dem i stand til å arbeide med elevens kompetansemål (og overordnet del)?
- Hvordan skape sammenheng mellom forarbeid og etterarbeid

- Det tverrfaglige skridet frem som viktig ved dette prosjektet. Hvordan utnytte det tverrfaglige potensialet som ligger i en kunstopplevelse?

2) Aspekter knyttet til organisering:

- Hvordan gjøre DKS i lærerutdanningen til et varig prosjekt?
- Hvordan og hvor skal DKS plasseres i lærerutdanningen?
- Hvor skal studentene oppleve kunstmøter? På universitetet, på grunnskolen eller på kulturinstitusjoner?
- Hvilke fag skal med? Pedagogikk bør involveres mer, og norsk, drama og teater og samfunnsfag er alltid relevant.
- Lærere står stadig i uforutsigbare situasjoner. Hvordan kan man trene på å håndtere dette i lærerutdanningene?

(Figur 7. Fra Undervisningsforløp 2: *TRIO ORO*. En av musikerne får i oppgave: «Hvis konserten var en strek, hvordan ville denne streken sett ut?»)

Gjennomføring av undervisningsforløp 3: *Star Wårs (med Å)*

Fakta om *Star Wårs (med Å)*

Gruppenavn: Madam Pysj

Produsert av: Madam Pysj og Den Kulturelle Skolesekken i Akershus (nå Viken).

Utøvere: Eirin Schou Fævelen, Thomas Stene-Johansen, Kristoffer Veiersted, Sindre Strand Offerdal, Matias Bjune Pedersen

Målgruppe: Trinn: 1. – 7. trinn

Kort om *Star Wårs (med Å)*

Forestillingen har lek som omdreiningspunkt både i form og innhold. Den leker med det kjente og ukjente og spiller på populærkulturelle referanser, som både er relevant for opplevelsen og ikke. På DKS sine hjemmesider står det at *Star Wårs (med Å)* er: «en leken forestilling som verken tar seg selv eller den velkjente romsagaen altfor høytidelig. Når vi leker, er det ikke alltid like enkelt – eller viktig – å holde seg til den originale historien; det viktigste er å ha det moro. Og noen ganger kan det bli like bra, eller til og med bedre, om vi blander historiene litt!»

Rammer for undervisningen

Studentene som var med i dette undervisningsforløpet var 2. års studenter i faglærerutdanning i kroppsøving, og undervisningen var en del av emnet fagdidaktikk, der studentene undervises i friluftsliv og pedagogikk. Undervisningen ble gjennomført tirsdag den 15. november, og studentene så forestillingen klokka 13.00. Undervisningen besto av et lengre forarbeid og et kortere etterarbeid, og var først og fremst knyttet til et læringsutbytte under ferdigheter.

Kroppsøving

- Studenten skal anvende kunnskap om kroppslig læring og kroppslig estetiske læreprosesser, reflektere over og kritisk drøfte og undersøke relevante problemstillinger og vise handlingskompetanse i læringsarbeidet.

Litteratur fra studentenes pensumliste var artikkelen «Dybde//læring med overflate og dybde» (Dahl & Østern, 2019). Et premiss for undervisningen var å undersøke hvordan vi som faglærere kunne lage en undervisning som aktiverte forkunnskaper som kunne få betydning for en kunstopplevelse. Kroppslig læring og en utvidet forståelse av hva kroppslig læring er, er en viktig del av det kroppsøvingslærerne skal lære, både praktisk og teoretisk. Vårt fokus ble derfor at vi også hadde lyst til å undersøke hvordan man kan arbeide kroppslig for å forbedre en teateropplevelse.

Fra prosjektgruppen var disse til stede: Tone Cronblad Krosshus (faglærer i drama og teater), Ole Hellenes (faglærer i kroppsøving), Elisabeth Hovde Johannesen (faglærer i norsk) og Kerstin Bornholdt (faglærer i samfunnsfag).

Beskrivelse av undervisningen

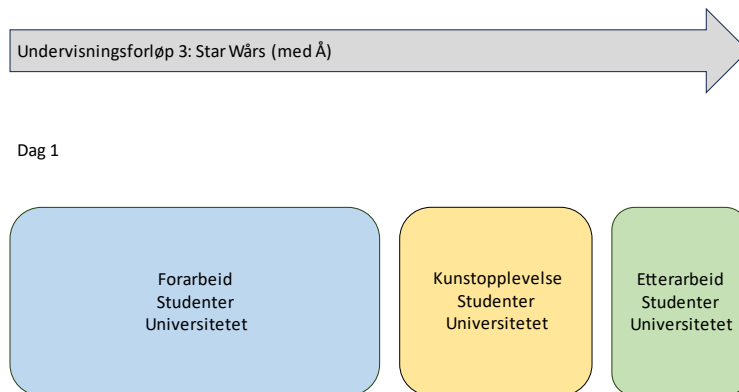
Undervisningen startet med at studentens faglærer i kroppsøving ønsket velkommen, og hadde en kort teoretisk introduksjon av den nevnte artikkelen. Deretter tok prosjektleder og faglærer i drama og teater over og startet arbeidet med å aktivere studentenes assosiasjoner rundt tittelen *Star Wårs (med Å)*. Disse assosiasjonsmetodene var lek- og teaterbaserte og kroppslige. Etter en liten pause jobbet vi videre med sverdkamp, kropp og rom. Her utforsket studentene kamp og slossing der fokuset ble lagt på det kroppslige og humoristiske. Etter dette forarbeidet, så faglærerne og studentene *Star Wårs (med Å)* i universitetets Black Box. Skuespillerne hadde spilt forestillingen to ganger tidligere på dagen med elever fra Sætre barneskole, men denne forestillingen ble kun spilt for kroppsøvings-studentene. Etter forestillingen hadde vi en samtale med skuespillerne. Denne samtalen ble en felles refleksjon over didaktiske, faglige og tverrfaglige spørsmål. Det ble også en samtale der studentene hadde spørsmål rundt hvordan elever opplevde forestillingen. Skuespillere hadde mye å si om sine erfaringer med å framføre for ulike elevgrupper og fortalte om reaksjoner fra barn og lærere. Skuespillerne var tydelig på viktigheten av at lærere er påkoblet – og at de i hvert fall ikke bør uttrykke med kroppsspråk at de er uinteresserte og kjeder seg. Det kom også frem i samtalen at kunstnerne ikke vil stå ansvarlig for å tenke anvendelse av forestillingen i undervisning. For dem er det viktig å gi et frirom til skolen. De tenker også at det ikke er nødvendig med forarbeid.

Helt til slutt hadde vi en kort evalueringssamtale med studentene. Det varierte hva studentene hadde fått ut av dagen. Noen synes det var bra med forberedelsene, og kjente igjen det vi hadde jobbet med i forestillingen. Noen synes at de burde fått et ekte sverd når de jobbet med sverdkamp. Noen synes det var fint å jobbe med bevegelser i slow motion, og så overføringsmuligheter til andre undervisningskontekster. Noen så nytten av å lære å leke med ulike bevegelser og improvisasjon. Et tema som ble tatt opp var relevansen ved drama som arbeidsmåte i kroppsøving, og studentene fant igjen kroppslige, affektive, kreative, sosiale og kognitive dimensjoner i undervisningsforløpet. Generelt synes også studentene selve forestillingen var morsom, blant annet fordi den brøt med forventninger. En av studentene kom noen dager etter undervisningen til faglærer i kroppsøving og sa: "Den dagen med Star Wårs var den aller beste undervisningen vi har hatt så langt i studiet". Dette viser at for noen bidro dagen med å åpne opp undervisningen i kroppsøving gjennom en tverrfaglig inngang til bevegelse i samarbeid mellom kroppsøving, drama, norsk og samfunnsfag, og DKS.

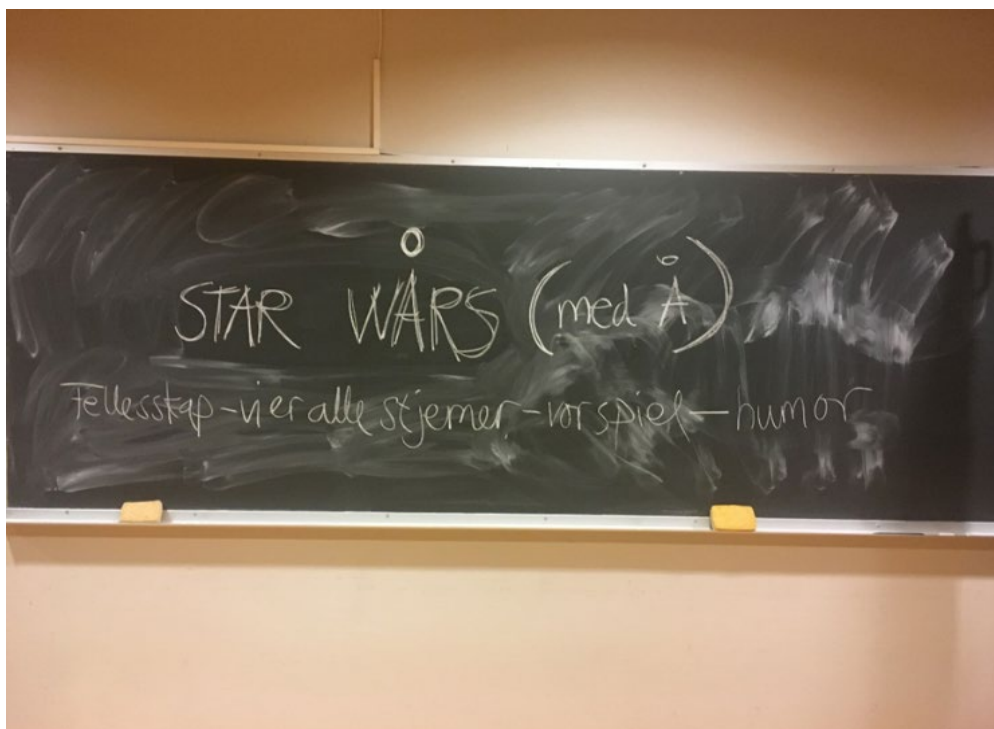
Det var ingen ytterligere skriftlig studentevalueringer etter denne dagen, men prosjektdeltager og samfunnsfagslærer skrev en grundig refleksjonslogg. Noen vesentlige spørsmål fra denne loggen var:

- Hvordan kan vi prøve å ikke oversette kunstopplevelsen, transformere uttrykket til noe annet, men heller ta opp tråden å gjøre noe med opplevelsen?
- Hvordan planlegge for å kunne gripe studentens/ elevenes opplevelser?
- Hvor åpne og lukke en kunstopplevelse, og hvilke faglige og personlige spørsmål kan vi, og vil vi, stille etter en forestilling eller en konsert?

Visuell fremstilling av undervisningsforløp 3: *Star Wårs (med Å)*

(Figur 8. Modell for undervisningsforløp 3: *Star wårs [med Å]*)

(Figur 9. Fra undervisningsforløp 3: *Star Wårs (med Å)*. Fire ord som studentene assosierte rundt forestillingens tittel. Foto: Tone Cronblad Krosshus)

Dato: 19. mars 2023

Til stede: Bente Selliseth, Elisabeth Hovde Johannesen, Kerstin Bornholdt, Anne Turid Ormåsen, Olav Tveitan, Vibecke Flittig og Tone Cronblad Krosshus

9 grader nord (9 degrees north) er et dynamisk tamilsk folkrockband fra Bergen, som henter inspirasjon fra et mangfoldig spekter av musikalske stilarter, inkludert karnatisk musikk, baila og tamilsk folkemusikk. Denne gangen var prosjektgruppen på konsert i kulturhuset på Notodden (Bok og blueshuset) med elever fra ungdomskolen, uten studenter til stede. Vi var et bredt tverrfaglig team som besto av faglærere fra norsk, drama og teater, samfunnsfag, programleder for GLU 5-10 og kombinasjonslærere, som også kjente til noen elever som var på konserten. Fordi det ikke var studenter og undervisning knyttet til konserten tok vi alle en observerende rolle. Vi satt forholdsvis langt bak i rommet. Etter konserten gikk vi opp på et grupperom der vi diskuterte didaktiske muligheter, tanker og potensial vi mente kunne ligge i å bruke en slik konsert i undervisning.

Det slo oss at musikerne henvendte seg direkte til elevene på en alvorlig og humoristisk måte. De lekte med elevenes forventninger i det de sa innledningsvis «eg er fra Bergen». Under konserten tok musikerne opp temaer som hybride identiteter, krysskulturell tilhørighet, men også ulike identiteter som kvinne/jente, det å være fra et bestemt sted eller en bestemt familie, det å være utenfor og å finne et miljø som passer til en, det å tørre å ta kontakt med andre, det å tørre å si og akseptere at en er annerledes enn andre – på grunn av foreldrenes bakgrunn, et annet språk som snakkes hjemme, eller fordi en har andre interesser enn klassekameratene, som for eksempel folke/tradisjonsmusikk.

I samtalen etterpå sa samfunnsfaglæreren at det ble tematisert flere relevante samfunnsfagtemaer i løpet av en halv time, enn det hun ikke hadde klart å formidle på et halvt år. Og temaene ble uttrykt på en subtil, åpen, smart og innlysende måte. I samtalen etterpå ble det tydelig at alle – faglærerne, programleder for GLU og kombinasjonslærerne hadde flere ideer til hvordan denne kunstopplevelsen kunne brukes i undervisningen. Noen fellesnevnerne var ideen om å knytte det opp mot de tverrfaglige temaene i LK20, spesielt helse og livsmestring og demokrati og medborgerskap. Samtidig så alle relevante læringsutbyttebeskrivelser og kompetansemål. Vi boblet over av didaktisk inspirasjon etter konserten. Den didaktiske utfordringen handlet ikke om å finne noe relevant, fordi det var overflod av muligheter som kunne gripes, men det er å velge noen fokuspunkter. Det overordnede spørsmålet for dette seminaret ble: *Hvordan velger læreren et tema å fokusere på?* Det å kunne velge noen områder for videre utforskning som er tilpasset elevene, skolen, fagene, og elevenes boblende, eller mindre boblende engasjement, er en didaktisk ferdighet, som vi må trene på sammen med lærerstudentene.

En bemerkning som må nevnes, var at det var studenter på samling på campus Notodden denne dagen. De hadde fagene kroppsøving, naturfag, kunst og håndverk og samfunnsfag, og skulle jobbe med det fagovergripende temaet *Medborgerskap og det flerkulturelle samfunnet*. Alt lå egentlig

faglig og organisatorisk til rette for at denne konserten kunne brukes i undervisningen til disse lærerstudentene. De var imidlertid opptatt med en FOU-oppgave som var obligatorisk og som hadde en bestemt progresjon. Slik fikk vi som arbeider med piloten, også erfare hvordan et DKS-besøk som hadde så mange didaktiske muligheter i seg, ikke fikk plass i studentens undervisning, fordi det ikke passet inn i planene.

Sluttseminar

Dato: 22. mai 2023

Til stede: Bente Selliseth, Elisabeth Hovde Johannesen, Ola Hellenes, Kerstin Bornholdt, Anne Turid Ormåsen, Olav Tveitan, Charlotte Blanche Myrvold og Tone Cronblad Krosshus

Pilotens mål var å utvikle relevante tilnærminger for å innlemme DKS i undervisningen på grunnskolelærerutdanningen. Kunstmøtene skulle knyttes til studentens profesjonsdannelse og kobles mot læringsutbytter i studentens fag. På sluttseminaret ble det med utgangspunkt i alles erfaringer og det empiriske materialet artikulert organisatoriske og innholdsmessige perspektiver vi mente var viktige når DKS skal bli en del av undervisningen på lærerutdanningene:

1) Perspektiver knyttet til organisering:

- Det er viktig at noen har prosjektansvar og at kunstbesøkene knyttes til samlingene.
- Programledelsen for grunnskolelærerutdanningen, prosjektansvarlig for DKS i lærerutdanningen og turneansvarlig i DKS Telemark, bør finne et fast tidspunkt der datoer for besøk stadfestes.
- Et kunstbesøk bør kobles til temaverksted om estetiske læreprosesser. DKS-besøket var spesielt relevant da forestillingen *Virai* ble en del av dette temaverkstedet.
- Et kunstbesøk kan knyttes til temaverksted om medborgerskap og det flerkulturelle samfunnet på våren.
- Det bør undersøkes om DKS også bør knyttes til praksis.
- Det bør diskuteres om DKS-erfaringer skal knyttes til et arbeidskrav i utdanningen.
- 2 kunstuttrykk i året er nok.
- Det bør avklares hvilke lærerutdanninger DKS er mest relevant for (PPU, grunnskolelærerutdanning, barnehagelærerutdanning, lærerutdanning i praktiske og estetiske fag).

2) Perspektiver knyttet til undervisning:

- Piloten har vist gode eksempler på hvordan tverrfaglig undervisning kan bli en integrert del av lærerutdanningen.
- Kunst er en inngang til å utvikle tverrfaglig tenkning og praksis.
- Piloten har praktisert undervisning der praktiske, estetiske og teoretiske fag arbeider sammen om lærerstudenters undervisning. Piloten har vist at når disse fagene i fellesskap definerer undervisningens hva, hvordan og hvorfor, øker kompetansen til alle involverte: lærerutdannere, studenter, kominasjonslærere og elever.
- Den skapende, kreative og utforskende tilnærmingen til undervisning er avgjørende.
- Alle kunstmøter er forskjellige.

- Det handler om å kunne identifisere de viktige faglige og tverrfaglige perspektivene, og om kompetanse til å sette disse perspektivene i spill i for- og etterarbeidet.
- Kunst i undervisning hindrer didaktisk autopilot.
- De fleste studentene har selv erfaringer med DKS som en del av sin skolegang. Denne erfaringen kan brukes mer aktivt inn i læreprosessene.

Prosjektdeltagere om piloten

Deltagerne i piloten kom fra ulike institusjoner, institutter, stillinger med ulik faglig tilhørighet. Under får alle sin egen stemme, der de kort løfter frem hva de synes har vært interessant med piloten. Alle har svart skriftlig på spørsmålet:¹¹ *Hva tenker du er det viktigste som har skjedd i piloten?*

DKS Vestfold Telemark: Olav Tveitan

For DKS Vestfold og Telemark er det fantastisk å oppleve at lærerstudiet ved USN ønsker å drive fram arbeidet med denne piloten. At morgendagens lærere både blir bevisstgjort ordningen, som jo treffer alle elever på alle skoler, men også det potensialet som ligger i et DKS-besøk. DKS har, i de fleste av de over 20 årene ordningen har eksistert, jobbet hardt med å bevisstgjøre skolen på viktigheten av forberedelse og etterarbeid. En forberedt elev kan i mange tilfeller få mye mer ut av et DKS-besøk. Og hva med alle de opplevelsene, tankene og noen ganger spørsmålene som eleven sitter igjen med etter møtene med profesjonell kunst og kultur? Stikkord her er tilrettelegging og bevissthet rundt hva dette er, og hva det kan bety for eleven.

Dagens lærerstudenter har selv hatt DKS i hele sin skolegang. Store variasjoner i hvordan DKS-tilbudet har blitt formet og presentert har resultert i at det er svært ulikt hvor stor bevissthet lærerstudentene har rundt det de har opplevd i DKS-regi. Å gå opp disse koblingene til lærerstudentenes egne opplevelser med DKS, at de får oppleve kvaliteten og formidlingsevnen til gode utøvere på turné i DKS, samt at de kan observere elevenes møter med DKS i dag, mener jeg har vært helt sentralt i piloten. For oss som jobber med DKS i det daglige så er eleven i sentrum. Men for at eleven skal kunne få den beste kunst- og kulturopplevelsen så må læreren og kulturkontakten være den gode tilretteleggeren som ser behovene og potensialet i opplevelsen. Vi heier på arbeidet og bidrar der vi kan for å støtte det videre arbeidet med DKS i lærerutdanningen.

Kulturtanken: Charlotte Blanche Myrvold

Piloten bidrar til nye tilnærminger og tenkemåter, både i forhold til hvordan man kan utvikle sammenhengen mellom kunst, danning og læring i grunnskolen, men også til hva DKS sin rolle kan være på lærerutdanningene. Piloten har utforsket og belyst en grunnleggende tverrfaglig tilnærming til DKS, og tar på alvor den tverrfaglige virkeligheten til DKS i skolen, hvor det like gjerne kan være en lærer i kroppsøving, som en lærer i naturfag, som har klassen under DKS-besøket. Pilotens tverrfaglige organisering viser at DKS-samarbeidet ser ut til å åpne mange muligheter til videreutvikling på campus Notodden. En annet element, som også kommer tydelig frem i denne rapporten, er den eksperimentelle og kunstbaserte formen på undervisningen studentene har fått. Her har piloten utviklet et rikt repertoar av tilnærminger, som setter kunstfaglig kompetanse i sammenheng med tverrfaglige problemstillinger og studieplaner. Jeg vil særlig fremheve at møtene mellom studenter og elever som har sett

¹¹ Det er kun gjort små bearbeidelser av deltagernes tekster.

samme DKS-produksjon, etter mitt syn, gir noen veldig interessante perspektiver på hvordan en kunst-opplevelse kan være utgangspunkt for praksiserfaring for lærerstudenter. I tillegg mener jeg at grunnideen i piloten, at USN skulle være et regulært stoppested for DKS-turneer i Notodden, har gitt mange viktige erfaringer som er praksisnære og setter USN i stand til å videreutvikle et opplegg som vil styrke fremtidige læreres kompetanse i møtet med DKS.

USN – Institutt for kroppsøving, idrett og friluftsliv: Ola Hellenes

Jeg mener at denne piloten har vært viktig på flere plan. For det første har piloten ført til et større samarbeid mellom kolleger ved ulike fagretninger og institutter ved USN. Integrert tverrfaglig arbeid, hvor ulike fag samarbeider i felles prosjekter er en mangelvare i høyere utdanning (Bisett et al. 2022). For meg har det vært interessant å jobbe tett med andre kolleger i prosjektet. Spesielt nyttig var det å planlegge og gjennomføre undervisning i samarbeid med kolleger, hvor vi for eksempel koblet drama og kroppsøving. For det andre har piloten vært viktig som et eksempel på variasjon og bredde i utdanningen for studentene. Gjennom undervisningen fikk kroppsøvings-studentene innblikk i drama som en måte å arbeide med kroppslighet på som en forberedelse til et DKS-besøk. Dette er perspektiver som i liten grad er til stede i utdanningen fra før. Mitt inntrykk er også at studentene satte pris på dette og at de var positive til dagen. Det at studentene får se eksempler på undervisning som er resultat av tverrfaglig samarbeid er et poeng i seg selv. Studentene får også innblikk i kompetansen til fagpersoner i andre fag enn deres eget fag, noe som kanskje kan være med å stimulere deres egen forestillingsevne når de engang selv skal planlegge for tverrfaglig læring i skolen.

Jeg stiller meg ellers også positiv til at opplevelser med kunst og kultur kan være en del av lærerutdanninger og ser for meg at det kan bidra til en bevisstgjøring blant studenter om kunstens rolle i danning og læring. Arbeid med slike opplevelser eller perspektiver kan være en del av lærerutdanning uten at det må knyttes tett til studentenes valgte fag. Alle lærere skal i skolen også jobbe med overordnet del av læreplanen, og kjennskap til og erfaring med kunst og kultur tenker jeg dermed er relevant i enhver lærerutdanning.

USN – Institutt for språk og litteratur: Elisabeth Hovde Johannesen

Denne piloten er viktig fordi den utforsker hvilket potensial DKS har i lærerutdanninga, og hvilket potensial den kan ha i skolen. DKS er en nasjonal satsning som sørger for at alle elever får oppleve kunst. Jeg tror det er viktig av vi som lærerutdannere er med og ruster framtidige lærere til å forstå betydningen av DKS, og hvordan de kan knytte disse kunstbesøkene til arbeid i ulike fag – og på tvers av fag.

Piloten har gitt muligheter til å jobbe tverrfaglig, og til å oppdage hvor mange innfallsvinkler et kunstbesøk rommer. Ved å modellere mulige innfallsvinkler har vi demonstrert noe av dette potensialet sammen med våre studenter. Som faglærer i norsk ser jeg uante muligheter for hvordan jeg kan legge til rette for fagrelevant arbeid og tverrfaglig arbeid, med utgangspunkt i DKS-besøk. Slike

muligheter ønsker jeg også å hjelpe studentene til å se. Studenter må oppmuntres til å oppdage mulighetene som ligger i DKS-besøk, og til å utvikle sine faglige, pedagogiske og kreative evner til å gripe dem når de kommer ut i skolen. Studenter trenger praktisk øving til å se muligheter, til å ta i bruk didaktiske verktøy, til å tenke kreativt, samt mot og selvtillit til å bruke seg selv. Piloten har gitt en unik mulighet til å jobbe med nettopp dette.

USN – Institutt for kultur, religion og samfunnsfag: Kerstin Bornholdt

Denne piloten er et konkret eksempel på hvordan lærerutdanning kan jobbe med tverrfaglighet og transfaglighet (Sæther 2021). Som faglærer i samfunnsfag, som ikke var vant til å jobbe med estetiske læreprosesser eller i fagovergripende team kunne jeg selv oppleve utfordringer og gevinster med å jobbe på denne måten. Piloten har gitt mulighet til å lære hvordan faglærere fra andre fag jobber, hva som er sentrale kunnskapsmål og arbeidsmåter, for så å se på likheter, forskjeller, og mulighet for en felles faglig integrert tilnærming til undervisning. Det er sjeldent i lærerutdanningen at vi får muligheten til å være med på å planlegge og delta i undervisning i et annet fag, som jeg kunne gjøre gjennom deltakelse i en kroppsøvingstime med kroppsøvingstudenter og faglærere fra drama, kroppsøving og norsk. Jeg kunne også oppleve sårbarheten i å gå ut i et ukjent landskap, utsette meg for å være relativt uvitende om estetiske læreprosesser og delta i et samarbeid hvor jeg kunne bidra med mine faglige styrker og samtidig måtte utsette meg for ukjente metoder og faglige perspektiver.

Jeg synes at det er viktig at lærerutdannere selv føler på kroppen at tverrfaglig samarbeid kan være ubehagelig og innebærer å ta sjanser. Det er det våre lærerstudenter skal lære å stå i. Jeg tenker DKS - samarbeid er både et godt eksempel på transfaglig samarbeid – det å fjerne grensen mellom skolen/utdanningsinstitusjonen og omverden. I piloten fikk vi i tale mange ulike perspektiver: praksislærere, lærerstudenter, kunstnere, elever, byråkrater, representanter for DKS Vestfold Telemark, programledere i lærerutdanningen og faglærere fra ulike lærerutdanningsfag. Dette kan knyttes opp mot dybdelæring og metakognisjon: det å tilegne seg ferdigheter og kunnskaper for å kunne anvende det i kjente og ukjente situasjoner og overføre det fra en kontekst til en annen. Og kunne anvende kunnskap og metoder fra en kontekst til en annen. Vi hadde lite informasjon om DKS- produksjonene i forkant og lite tid mellom opplevelsen og didaktisk arbeid med lærerstudenter. Det å jobbe med DKS-produksjonene betydde å øve seg i å både se det vesentlige, og klare å anvende blikket og metoder på mange ulike caser ganske fort. Samtidig hadde vi mulighet til å jobbe langsomt og dyptgående, siden vi fikk mulighet til å jobbe tverrfaglig med flere produksjoner over tid. Piloten har gitt meg som lærerutdanner en unik mulighet for å forstå potensialer for tverrfaglig arbeid, men også utfordringer våre lærerstudenter møter i samarbeid med DKS.

USN – Programleder for GLU 5-10: Bente Selliseth

Piloten har skapt engasjement og rom for utprøving av måter å organisere kunstopplevelser som utgangspunkt for læring, inn i en type lærerutdanning der rammene er relativt få samlingsdager med

studenter fysisk tilstedeværelse på campus hvert semester. Innenfor disse rammene er tidsressursen knapp og kampen om samlingsdagene mellom fag og øvrige tematikker til stede. Piloten har vist hvordan programleders rolle i overordna planlegging for å skape rom for tverrfaglige og praksisnære arbeidsformer har betydning for implementering. Det organisatoriske spiller en vesentlig rolle, det må skapes rom og settes av ressurser i lærerutdanningsprogrammet til tverrfaglige samarbeidsprosjekter av denne type. Som programleder erfarer jeg at det er relativt enkelt å forankre kunstopplevelser, tverrfaglige didaktiske prosjekter og estetiske arbeidsmåter i fagas læringsutbytter. Tilsvarende gir overordna del i LK20 et tydelig mulighetsrom for didaktisk bruk av kunstperspektiver inn i lærerutdanning, både som dannelseselement i studentenes egne læreprosesser og som didaktisk og praksisnært element når det arbeides med tverrfaglige profesjonstemaer. Oppsummert tenker jeg at DKS + lærerutdanning = sant har gitt erfaring med at kunst- og kulturmøter strukturelt kan integreres i nett- og samlingsbasert lærerutdanning, at slike møter forholdsvis enkelt lar seg forankre i sentrale læringsutbytter i og mellom fagemner i lærerutdanningene, men at det kreves strukturelt og ressursmessig rom for å skape elementer av danning, didaktikk og praksisnærhet i studentenes opplevelse av kunstmøtene.

Prosjektdeltagernes perspektiver

Det kan virke som om alle prosjektdeltagerne uttrykker et engasjement for å bruke kunstmøter som en del av undervisningen. Prosjektdeltagerne uttrykker også at de ulike undervisningsforløpene som i stor grad har vært preget av eksperimentelle og estetiske utforskninger, har vært faglig og dannelsmessig relevante. Alle berører den kunstbaserte undervisningen, estetiske læreprosesser og tverrfaglighet på ulike måter, og alle vektlegger verdien av de konkrete, praktiske utforskningene, knyttet til undervisning og refleksjon, og verdien av tverrfaglige fellesskap. Det er også interessant at det påpekes at DKS-besøk ganske lett kan la seg organiseres, også på de nett- og samlingsbaserte lærerutdanningene.

Formidling av piloten

Piloten er formidlet på interne møter i de ulike sektorene, og på offentlige seminarer og nettsider. Her er de viktigste formidlingene av piloten:

- DKS-forum (KS, UDIR og Kulturtanken). Den 22.11.22 ble piloten presentert med tittelen *DKS i lærerutdanningen*:
 - <https://www.kulturtanken.no/dks-forum/>
- Erfaringsdeling med Høgskolen i Innlandet, 06.01.23. Møte om implementering av DKS i GLU.
- Nyhetssaker:
 - Kulturtankens nettsider:
 - Den kulturelle skolesekken inn i lærerutdanningen
<https://www.kulturtanken.no/aktuelt/2022/den-kulturelle-skolesekken-inn-i-laerer-utdanningen/>
 - Med DKS på timeplanen
<https://www.kulturtanken.no/aktuelt/2022/med-dks-pa-timeplanen/>
 - Utdanningsforskning.no
 - Lærerstudentar med kulturelle skulesekkar
<https://utdanningsforskning.no/artikler/2022/lararstudentar-med-kulturelle-skulesekkar/>
 - USNs nettsider:
 - Lærerstudentar med kulturelle skulesekkar
<https://www.usn.no/nyhetsarkiv/lararstudentar-med-kulturelle-skulesekkar>

Oppsummering

Piloten *DKS + lærerutdanning = sant*, er nå avsluttet og oppsummert i denne rapporten. I lærerutdanningen underviser vi om å undervise. Det vil si at undervisningens form på lærerutdanningen har modellerende effekt. Studentene lærer *gjennom* de undervisningsmetoder vi som lærerutdannere bruker i vår undervisning, og de lærer *om* de undervisningsmetoder vi snakker om. De sentrale undervisningsmetodene vi har utforsket i denne piloten bygger på prinsipper om kunstbasert undervisning, estetiske læreprosesser og tverrfaglighet, og hvordan disse prinsippene kan aktiveres når DKS blir en del av lærerutdanningen.

Denne piloten har utforsket organisatoriske og innholdsmessige tilnærminger til hvordan DKS kan bli en del av lærerutdanningen. Noen av disse tilnærmingene er beskrevet i denne rapporten, og vi håper at de kan fungere som inspirasjon for andre som ønsker å prøve ut lignende undervisning eller prosjekter. Pilotens store praksisomfang har generert et bredt empirisk materiale, som ikke lar seg behandle i sin helhet i denne rapporten. Rapporten har hatt som hensikt å vise frem hva vi har gjort i piloten, samt å synliggjøre spørsmål og perspektiver den har skapt. Disse kan behandles i andre formater senere, i forskning eller undervisning. Noen av de viktigste spørsmålene som bør bli sentrale i videre utforskning av hvordan DKS kan få plass i undervisningen på lærerutdanninger, er:

- 1) Hvordan kan kunstopplevelser bli utgangspunkt for tverrfaglig undervisning?
- 2) Hva er en kunstopplevelse i en skolekontekst?
- 3) Hvordan kan DKS bli en dannelses- og læringsarena?

På bakgrunn av den utforskningen som er gjort ønsker vi avslutningsvis å presentere noen anbefalinger til hvordan DKS kan bli en del av lærerutdanningene på Notodden, og på andre lærerutdanninger i Norge.

Anbefalinger til lærerutdanningene på Notodden

- 1) Vi anbefaler at DKS blir en del av temaverkstedet om estetiske læreprosesser, og temaverkstedet om medborgerskap og det flerkulturelle samfunnet.
- 2) Vi anbefaler at lærerutdanningen på Notodden starter et nett og samlingsbasert, etter- og videre utdanningskurs med tittelen: Med DKS på timeplanen.
- 3) Vi anbefaler at campus Notodden etablerer en kulturkontaktordning.
- 4) Vi anbefaler at det opprettes et kulturkontaktnettverk i Notodden kommune. Kulturkontakten på universitetet kan lede kommunens kulturnettverk.
- 5) Vi anbefaler at campus Notodden får en egen tverrfaglig DKS-gruppe.
- 6) Vi anbefaler at Universitetet i Sørøst-Norge, campus Notodden, blir fast stoppested for DKS.
- 7) Vi anbefaler at prosjektet *DKS på lærerutdanningen* også i fortsettelsen organiseres som et tverrsektorielt samarbeid. Samarbeidet mellom DKS Telemark og Kulturtanken ønskes videreført.

Anbefalinger til kultur- og utdanningssektoren nasjonalt

- 1) For at DKS skal bli en fast del av lærerutdanningene må arbeidet organiseres som et tverrsektorielt samarbeid der faglige, økonomiske og administrative oppgaver løses i fellesskap. Vi anbefaler derfor at UDIR, KS og Kulturtanken utvikler en nasjonal strategi for å sikre kontinuitet og kompetanseutvikling.
- 2) Vi anbefaler at Kulturtanken etablerer og leder et nasjonalt nettverk for lærerutdannere som jobber med DKS i lærerutdanningen.
- 3) Vi anbefaler at utdanningssektoren stimulerer til mer forskning på DKS i lærerutdanningen.
- 4) Vi anbefaler at utdanningssektoren legger føringer for at DKS skal bli en del av alle lærerstudenters utdanning.
- 5) Vi anbefaler at kultur- og utdanningssektoren prioriterer økonomisk støtte til at alle lærerutdanninger som ønsker det, får mulighet til å bli et fast visningssted for de DKS-produksjonene som er på besøk i kommunen.

Etterord

I denne piloten har studentene erfart at DKS kan brukes som en læringsressurs. Lærerstudentene som har deltatt i piloten har ytret ulike perspektiver på hvordan de tenker at DKS kan bli en del av deres fremtidige undervisning.

Et sitat fra en lærerstudent skal få slutte av denne rapporten. Sitatet kan stå som en inspirasjon for oss som arbeider med å gjøre DKS til en obligatorisk del av lærerutdanningen:

«Eg har snakka med fleire studentar i lærarutdanninga ved andre lærestader og innser kor heldig eg er som har fått prioritet dette i løpet mitt, og det har gitt meg forståing for viktigheita av estetiske læreprosessar i grunnskulen. Eg meiner at fleire lærestader må fokusere på kunst og kultur og verdien av det. Det handlar om dei små grepa ein lærar kan ta for å gjere skulekvardagen meir lærerik og spennande for elevane.»

Lærerstudent

(Figur 10. Fra Undervisningsforløp 1: *Viral*. Studenter og elever utforsker i fellesskap sine teateropplevelser. Foto: Marte Glanville)

Litteraturliste

- Austring, B. D. & Sørensen, M. C. (2019). Æstetiske læreprosesser i skolen. I K. H. Karlsen & G. B. Bjørnstad (Red.), *Skaperglede, engasjement og utforskertrang: Nye perspektiver på estetiske og tverrfaglige undervisningsmetoder som redskap i pedagogisk virksomhet* (s. 259 – 280). Universitetsforlaget.
- Biseth, H., Svenkerud S. W., Magerøy S. M. & Rubilar K. H. (2022). Relevant Transformative Teacher Education for Future Generations. I: *Front. Educ.* 7:806495. doi: 10.3389/feduc.2022.806495
- Birkeland, I. M., Krosshus, T. C. & Frers, L. (2023). Otherness-Togetherness-Aesthetics and what kind of aesthetic learning processes? – a discussion of how aesthetic learning processes are expressed in four different syllabuses. *Universitas Gedanensis*. Volume 63 (s. 31-44).
- Brekke, B. & Willbergh, I. (2017). Frihet, fantasi og utfoldelse: En kvalitativ studie av estetiske arbeidsformer i lærerutdanningene. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*. 3(1). <https://doi.org/10.23865/ntpk.v3.554>
- Bolstad, B. (2020). Tverrfaglighet i Fagfornyelsen. FIKS – Forskning, innovasjon og kompetanseutvikling i skolen. Universitetet i Oslo. <https://www.uv.uio.no/forskning/satsinger/fiks/kunnskaps-base/tverrfaglighet/Tverrfaglighet%20i%20Fagfornyelsen/>
- Cassirer, E. (1994). *Kulturvitenskapens logikk: fem studier*. Pax Forlag. (Opprinnelig utgitt rundt 1940).
- Dahl, T. & Østern, P. (2019). Dybde/læring med overflate og dybde. I T. P. Østern, T. Dahl, A. Strømme, J. A. Petersen, A.-L. Østern & S. Selander (Red.), *Dybde/læring – en flerfaglig, relasjonell og skapende tilnærming* (s. 39 – 52). Universitetsforlaget.
- Fink-Jensen, K. & Nielsen, A. M. (Red.). (2009). *Æstetiske læreprosesser: I teori og praksis*. Billesø & Baltzer.
- Hohr, H. (2018). Opplevelse som pedagogisk oppgave - om "å sette lek på verden". I M. Von Wright & T. Kvernbekk (Red.), *Barn og deres voksne* (s. 116–127). Cappelen Damm Akademisk.
- Hohr, H. (2013). Estetisk erkjennelse. I A. L. Østern, G. Stavik-Olsen, & E. Angelo (Red.), *Kunstpædagogikk og kunnskapsutvikling* (s. 219-233). Universitetsforlaget.
- Hohr, H. & Pedersen, K. (1996). *Perspektiver på æstetiske læreprosesser*. Dansk lærerforening.
- Holdhus, K. & Christophersen, C. (2023). Hvorfor er lærere så lite engasjert i Den kulturelle skolesekken? *Utdanningsnytt*. <https://www.utdanningsnytt.no/catharina-christophersen-den-kulturelle-skolesekken-kari-holdhus/hvorfor-er-laerere-sa-lite-engasjert-i-den-kulturelle-skolesekken/378035>
- Illeris, H. (2012). Aesthetic learning processes for the 21ST century: Epistemology, didactics, performance. *Journal of the International Society for Teacher Education. A Challenged teacher Education – Facts, Feelings, Formation*, 16(1), 10-19.
- Johannessen, E. H., Krosshus, T. C., Illeris, H., & Frers, L. (2023). Leder: Estetiske læreprosesser i pedagogisk praksis. *Journal for Research in Arts and Sports Education*, 7(1), 1–9. <https://doi.org/10.23865/jased.v7.5642>
- Krosshus, T. C. (2023). Kunst som kunnskapsåpner: Om tvisyn som didaktisk begrep, mellommenneskelige fenomen og estetiske læreprosesser i barnehagelærerutdanningen. *Journal for Research in Arts and Sports Education*, 7(1), 56–70. <https://doi.org/10.23865/jased.v7.3975>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>
- Lindstrand, F. & Selander, S. (Red.). (2009). *Estetiske Lærprosesser: Opplevelser, praktiker og kunnskapsformer*. Studentlitteratur.
- Rasmussen, B. (2013). Fra erfaring til refleksiv kunnskap. I A. L. Østern, G. Stavik-Karlsen & E. Angelo (Red.), *Kunstpædagogikk og kunnskapsutvikling* (s. 261-272). Universitetsforlaget.
- Smith, H. & Dean, R. T. (Red.). (2009). *Practice-led Research, Research-led Practice in the Creative Arts*. Edinburgh University Press.
- Sæther, E. (2021). Muligheter og utfordringer i samfunnsfagenes møte med tverrfaglighet og dybdelæring. I Granlund, L., Ryen, E., & Erdal, S. F. (Red.) *Samfunnsfagdidaktikk*, (s. 28-43). Universitetsforlaget.
- Østern, A.-L. & Knudsen, K. N. (Red.). (2019). *Performative approaches in arts education. Artful teaching, learning and research*. Routledge.